

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

**БИЗНЕС ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ И ТЕХНОЛОГИЧЕН
ТРАНСФЕР“**

Валери Валентинова Костова

**ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ
В ПРИЛОЖНИТЕ ИЗКУСТВА –
ИДЕНТИФИЦИРАНЕ И ПАЗАРНА РЕАЛИЗАЦИЯ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна
степен „доктор“

СОФИЯ, 2023 г.

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

Бизнес факултет

Катедра „Интелектуална собственост и технологичен трансфер“

Валери Валентинова Костова

ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ В ПРИЛОЖНИТЕ ИЗКУСТВА – ИДЕНТИФИЦИРАНЕ И ПАЗАРНА РЕАЛИЗАЦИЯ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор”
в професионално направление 3.8. „Икономика“
по научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното
производство”

Научен ръководител:

Проф. д-р Мария Ананиева Маркова

Научно жури

Вътрешни членове:

проф. д-р Еленита Кирилова Великова

проф. д.н. Таня Йорданова Тодорова

Външни членове:

проф. д-р Кристиян Стоянов Хаджиев

проф. д-р инж. Стефан Ангелов Стефанов

доц. д-р Надежда Йорданова Димова

София, 2023 г.

Дисертационният труд е в обем от 200 страници, от които заглавна страница, 3 страници съдържание, 168 страници основен текст, (състоящ се от: 6 страници увод, 158 страници три глави, 4 страници заключение), 1 страница приноси на дисертационното изследване, 1 страница списък с публикации по темата на дисертацията, 6 страници информационни източници (130 източника), от които литературни източници (67), от които 39 заглавия на български език и 28 заглавия на английски език, 2 страници индекс на използваните в дисертационния труд таблици и фигури, 1 страница списък на използваните съкращения в дисертационния труд, 16 страници приложения (4 бр.). Основният текст съдържа 5 таблици и 33 фигури. В дисертационния труд са направени 98 бележки под линия.

Дисертационният труд е обсъден на разширено заседание на катедра „Интелектуална собственост и технологичен трансфер“ при Бизнес Факултет на Университет за национално и световно стопанство – София и е насочен за публична защита пред научно жури.

Дисертантката е зачислена като докторант в редовна форма на обучение към катедра „Интелектуална собственост и технологичен трансфер“ при Университет за национално и световно стопанство със Заповед № 742/31.03.2020 г. Удължен е срокът на докторантурата със Заповед № 677 за срок от 1 (една) година, считано от 04.03.2023г. до 04.03.2024г.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 20.11.2023 г. от 14:00 ч. в зала Научни съвети на Университета за национално и световно стопанство (УНСС), 1700, София, ул. „8-ми декември“.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в сектор „Научни съвети и конкурси“ и на интернет страницата на Университета за национално и световно стопанство: <http://konkursi.unwe.bg/?m=3&p=4>

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В дисертационния труд фокус на изследване от автора са произведенията на приложните изкуства, които са форма на изкуството, обединяваща дизайн мислене и артистично изразяване с практичност, създавайки произведения, които са не само визуално привлекателни, но и служат за специфична цел или функции. Те са онези произведения на изкуството, които намират място в човешкия бит, трудова и социална среда, и задоволяват както естетическите, така и практическите нужди на хората. В световен мащаб известни изследователи, занимаващи се с проблемите на управленските аспекти на изкуствата са: Д.Тротсби, У.Баумол, У.Боуен, С. Столяров, Л.Лесиг, Р. Бетинг и други. Маркетинговите аспекти на изкуствата пък са застъпени в разработки на Ф.Котлър, Дж.Бернщайн. На национално ниво по-известни научни разработки по тази проблематика са: М.Маркова, Б.Борисов, Г.Саракинов, Е.Лозев и други.

В специализираната литература, разгледана от автора и посветена на въпросите на интелектуалната собственост е прието, че понятието интелектуална собственост включва в себе си три групи подсистеми с техните обекти: обекти на индустриална собственост, отнасящи се до продукти на интелектуалния труд, главно намиращи приложение в индустрията в най-широк смисъл, обекти на художествена собственост с правен еквивалент авторско право и права, сродни на авторското, свързани с резултатите на интелектуалния труд в областите на литературата, науката и изкуството и нови обекти на интелектуална собственост. Сред обектите на художествена собственост са произведенията на приложните изкуства. Тези произведения на изкуството, разчитат до голяма степен на ефективното идентифициране и управление на правата на интелектуална собственост, с цел максимизиране на бизнес потенциала и икономически успех.

В този научен труд се изследват именно значението на интелектуалната собственост в произведенията на приложните изкуства, различните форми на закрила и модели за управление на интелектуалната собственост в тази специфична област. Чрез изчерпателното изследване на тази тема, може да се придобие по-задълбочено разбиране за това как чрез правата на интелектуална собственост се закрилят произведенията на приложните изкуства, как тези права са от съществено значение за процъфтяването на творчеството и как

ефективните модели за управление могат да оптимизират закрилата и пазарната им реализация.

За да се постигне успех и икономически растеж, пълният комплекс от обекти на интелектуална собственост в произведенията на приложните изкуства трябва да бъдат внимателно идентифицирани и управлявани като икономически ресурси, чието идентифициране е водещо и актуално като проблематика. Чрез идентифицирането и ефективното управление на интелектуалната собственост в произведенията на приложните изкуства, творците могат да процъфтяват в конкурентна среда и да допринесат за цялостния растеж и иновациите в областта на приложните изкуства.

С оглед обектната насоченост на дисертационния труд, трябва да се подчертае, че не са известни до момента резултати от конкретни изследвания на класификационната същност на приложните изкуства и на произведенията на приложните изкуства. Липсват резултати от конкретни изследвания на формите на закрила на произведенията на приложните изкуства чрез обектите на индустриална собственост, която е стабилна, трудна за заобикаляне и икономически ефективна закрила. До този момент произведенията на приложните изкуства са разглеждани единствено като художествена собственост, регламентирани като обект на авторското право. Не са известни на автора и изследвания за възможностите на системата интелектуална собственост за стратегическо развитие. Всичко това което обуславя научна новост и значимост на формулираната тема, както и интереса от провеждане на изследване в тази проблематика. Наред с посоченото, изборът на темата на дисертационния труд е провокиран и от необходимостта от запълване на някои дефицити, които съществуват в изследванията на икономическите характеристики и приноса на интелектуалната собственост в произведенията на приложните изкуства, както и фрагментарния характер на научните изследвания относно управленските аспекти на интелектуалната собственост в тези изкуства.

Обект и предмет на изследването

Обект на изследване са произведенията на приложните изкуства, а **предмет** на изследването е закрилата на произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост и тяхната пазарна реализация.

Цел и задачи на изследването

Целта на настоящото изследване е да разкрие многообразието от видове произведения на приложните изкуства, да идентифицира комплекса от обекти на интелектуална собственост в тези произведения, начините за тяхната пазарна реализация, както и да предложи модел за управление.

Така поставената цел се постига чрез следните изследователски **задачи**:

1. Да се идентифицира обекта „произведения на приложните изкуства“, като творчески продукт и като интелектуална собственост;
2. Да се изведе авторска класификация на видовете произведения на приложните изкуства;
3. Да се представят възможностите за закрила на произведенията на приложните изкуства като обекти на авторско право и да се изведат възможните начини и обекти на закрила на произведенията на приложните изкуства, чрез индустриална собственост;
4. Да се изведат особеностите, ползите, предимствата и недостатъците на формите на закрила и на пазарна реализация на произведенията на приложните изкуства в страната;
5. Да се създаде модел за управление на интелектуална собственост в произведенията на приложните изкуства и в пазарната им реализацията.

Методологията на изследването е интердисциплинарна, съдържаща системен и комплексен подход, като в основата им е теорията за интелектуалната собственост и управленската теория. Тя се основава на взаимосвързани изследвания на приложните изкуства като вид изкуство, техните произведения и обектите на интелектуална собственост в тези произведения. Сложността на изследвания обект, както и комплексният характер на дейностите, свързани с неговото създаване и реализация в бизнес условия налагат в изследването да бъдат приложени различни методи, сред които: емпирични методи, методи на анализ и синтез и специални методи на изследване.

Изследователската теза, която се отстоява в дисертационния труд е, че производението на приложните изкуства като комплекс от обекти на интелектуална собственост и представляващо в своята същност творчески продукт, притежава икономически потенциал, който трябва да бъде обект на управление.

Доказването на изследователската теза се осъществява посредством тестване на следните **работни хипотези**:

1. В произведенията на приложните изкуства се идентифицират две групи обекти на интелектуална собственост: обекти на авторско право и обекти на индустриална собственост;

2. Произведенията на приложните изкуства притежават специфични управленски характеристики като продукти на творческа дейност и като пазарни предложения;

3. Съществуващите практики за управление на произведенията на приложните изкуства не отчитат сложната им природа като комплекс от обекти на интелектуална собственост, поради което са неефективни и това определя необходимостта от формиране на управленски модел за управлението им.

Ограничения в изследването

Ограничения **по отношение на изследваните аспекти**: фокусът е поставен върху идентифицирането на комплекса от обекти на интелектуална собственост в произведенията на приложните изкуства и конвенционалните условия на тяхната пазарна реализация в съвременната бизнес среда, не в дигитална среда.

Ограниченията **по отношение на териториалния обхват**: специфичният характер на изследваната област е ограничено до анализ на приложните изкуства в българската пазарна среда. Чуждите примери са разгледани в хода на дисертационния труд само с аналитична цел и с оглед евентуалното им приложение при ясното отчитане на спецификите на обекта – произведения на приложните изкуства.

Извън обхвата на изследването остават икономически аспекти, свързани със създаването, спецификата на реализация и интелектуалната собственост на произведенията на приложните изкуства в дигитална среда.

Апробация

Голяма част от резултатите от проведените изследвания са публикувани в научни издания, представени са на национални и международни научни форуми и са публикувани в сборници от провеждането им.

Основни информационни източници

Изследването е осъществено при следното **информационно осигуряване**:

- проучване и анализ на **литературни източници** относно произведенията на приложните изкуства с цел запознаване и анализ на понятия, класификации, особености и характеристики; специализирана литература и научни публикации в областта на интелектуалната собственост и нейното управление; **правна литература** – национални, регионални и международни нормативни документи.

- **емпирична информационна база** – собствени извънкабинетни анкетни проучвания и анализи, както и анализ на експертни мнения и бизнес практики, консултативни срещи, интервюта с представители на различни организации в сферата на приложните изкуства - в бизнес сектора, в нестопанския сектор, с индивидуални творци и други.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Структурата и съдържанието на дисертационния труд включват: увод, три глави, заключение, приноси на дисертационното изследване, публикации по темата на дисертацията, списък на информационни източници, индекс на използваните в дисертационния труд таблици и фигури, използвани съкращения в дисертационния труд, приложения.

Дисертационният труд е изготвен съгласно изискванията за провеждане на научно изследване и в структурно-съдържателно отношение е оформен както следва:

УВОД

Глава първа

ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА ПРИЛОЖНИТЕ ИЗКУСТВА КАТО ТВОРЧЕСКА ДЕЙНОСТ И НА ПРОИЗВЕДЕНИЯТА НА ПРИЛОЖНИТЕ ИЗКУСТВА КАТО ИНТЕЛЕКТУАЛЕН ПРОДУКТ

I. Приложните изкуства като творческа дейност

1. Понятиен апарат
2. Приложните изкуства като творческа дейност

II. Произведенията на приложните изкуства като интелектуален продукт

1. Произведенията на приложните изкуства - същност и основи
2. Произведенията на приложните изкуства като творчески и интелектуален продукт
3. История на произведенията на приложните изкуства
4. Видове произведения на приложните изкуства – авторска класификация

ЗАКРИЛА НА ПРОИЗВЕДЕНИЯТА НА ПРИЛОЖНИТЕ ИЗКУСТВА КАТО ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ

I. Системата „Интелектуална собственост“

1. Основни положения за системата „Интелектуална собственост“

1.1. Художествена собственост

1.2. Индустриална собственост

II. Произведенията на приложните изкуства като обекти на системата „Интелектуална собственост“

1. Основни положения

2. Произведенията на приложните изкуства като обекти на авторско право.

Същност, съдържание и притежатели на права в авторскоправната закрила

2.1. Обект на правото

2.2. Носител на правото

2.3. Изключително право върху произведенията на приложните изкуства

2.4. Времетраене на авторското право

3. Произведенията на приложните изкуства като обекти на закрила в индустриалната собственост. Същност, съдържание и притежатели на права

3.1. Произведенията на приложните изкуства като промишлен дизайн

3.2. Произведенията на приложните изкуства като изобретение и полезен модел

3.3. Други обекти на интелектуална собственост в произведенията на приложните изкуства

3.3.1. Марки и географски означения в произведенията на приложните изкуства

3.3.2. Ноу-хау при произведенията на приложните изкуства

ПАЗАРНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПРОИЗВЕДЕНИЯТА НА ПРИЛОЖНИТЕ ИЗКУСТВА

I. Произведенията на приложните изкуства като обект на бизнеса

1. Етапи и участници в създаването и реализацията на произведенията на приложните изкуства

2. Произведенията на приложните изкуства като бизнес предложения.
Форми на реализация

3. Анализ на съществуващите практики за пазарна реализация на произведенията на приложните изкуства в България. Необходимост от формиране на модел за управление на произведенията на приложните изкуства

II. Концепция за нов модел за управление на произведенията на приложните изкуства

1. Принципи и характеристики на модела за управление на произведенията на приложните изкуства

2. Цели и задачи на модела за управление на произведенията на приложните изкуства

3. Методика за формиране на модела за управление на произведенията на приложните изкуства

3.1. Аналитичен етап

3.1.1. Комплексен пазарно-продуктов анализ

3.1.2. Комплексен анализ на интелектуалната собственост

3.1.3. Извънкабинетно анкетно проучване

3.2. Синтетичен етап

3.2.1. Формиране на емпиричен модел за управление за класифициране на видовете произведения на приложните изкуства

3.2.2. Формиране на емпиричен управленски модел за добри практики в областта на произведенията на приложните изкуства

3.2.3. Формиране на управленски модел за закрила на произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

ИНФОРМАЦИОННИ ИЗТОЧНИЦИ

ИНДЕКС НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД ТАБЛИЦИ И ФИГУРИ

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ПРИЛОЖЕНИЯ

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД

В увода са изведени и обосновани актуалността и значимостта на темата на дисертационния труд. Дефинирани са обектът, предметът, целта на изследването и конкретните задачи, чрез които се реализира тя. Очертана е методологическата рамка, като подходи и методи на изследване. Формулирана е изследователска теза и са тествани работни хипотези, чрез които е доказана тезата. Представени са ограниченията в изследването и апробация.

ГЛАВА ПЪРВА

ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА ПРИЛОЖНИТЕ ИЗКУСТВА КАТО ТВОРЧЕСКА ДЕЙНОСТ И НА ПРОИЗВЕДЕНИЯТА НА ПРИЛОЖНИТЕ ИЗКУСТВА КАТО ИНТЕЛЕКТУАЛЕН ПРОДУКТ

Тази глава се стреми да предостави основите на творческите и интелектуалните аспекти на приложните изкуства. Ключов аспект на изследването е понятието творчество в приложните изкуства, което е фундаментално за процеса на проектиране и създаване на произведенията на приложните изкуства, които имат комплексен характер, характеризиращ се с практичност и функционалност, като същевременно въплъщават своето художествено изразяване за естетически външен вид. Изследователят се задълбочава и в концепцията за произведенията на приложните изкуства като интелектуален продукт.

В т.1, I се извършва аналитичен преглед на наличните дефиниции по разглеждания проблем и се представя авторска дефиниция за произведенията на приложните изкуства: **произведенията на приложните изкуства са художествено изработени ръчни и промишлени продукти, с добре изразен и привлекателен външен вид, които задоволяват, както естетически, така и практически нуждите на хората в ежедневието и в бизнеса. Със своя дизайн, те естетизират обитаваната от човека битова, техническа, архитектурна и бизнес среда.**

Представянето на теоретична основа за разбиране на **приложните изкуства като творческа дейност и на произведенията на приложните изкуства като интелектуален продукт в т.І и т.ІІ** предполага фокусиране върху анализа на дуалистичната същност на произведенията на приложните изкуства, които са както творчески продукти, така и интелектуални продукти. Творчеството е фундаментално за процеса на проектиране и създаване на произведения на приложните изкуства, които са не само естетически издържани, но и служат за практически цели. Произведенията на приложните изкуства са творчески, когато са резултат от креативно мислене и действие и се считат за творчески резултати, когато е налице артистичен израз на дизайн изпълнението, които не са фокусирани само върху естетическата стойност, но служат и за практически или функционални цели. Именно вложените интелектуални усилия добавят икономически потенциал към творческия продукт. Тази глава се стреми да предостави основите на творческите и интелектуалните аспекти на приложните изкуства. В **т.ІІ** се разглежда концепцията за произведенията на приложните изкуства като интелектуален продукт. Едно произведение на приложните изкуства се счита за интелектуален продукт, когато е резултат не само на физическа творческа дейност, но и демонстрира значително интелектуално усилие, дълбок замисъл, духовност, професионален опит, личностна култура, творчество, оригиналност и иновация в неговото създаване. В тази връзка произведенията на приложните изкуства са интелектуални продукти, защото са резултат от интелектуалния творчески труд на човека.

В **т.1, ІІ** авторът на дисертационния труд представя единадесет основни характеристики, специфики и особености на произведенията на приложните изкуства:

1. Те са произведения на изкуството;
2. Израз са на личността на автора;
3. Имат комплексен характер – притежават едновременно утилитарна функция и естетическа привлекателност;
4. Имат особен характер;
5. Притежават интегрален характер;
6. Полезност;
7. Фокусът е върху дизайна и майсторството;

8. Наличие на съвместна работа при изработка;
9. Имат културен и социален контекст;
10. Достъпни са;
11. Притежават комплексна икономическа ползност.

В т.1, II е разгледана взаимовръзката между произведенията на приложните изкуства и произведенията на изящните изкуства и между произведенията на приложните изкуства и занаятите, като са представени основните отличителни белези между тях. Представени са множество примери за произведения, в които се обединяват изящните и приложните изкуства, черпейки вдъхновение един от друг. Представянето на тези интердисциплинарни връзки е от решаващо значение за оценяването и разбирането на сложността, особеността и значението на произведенията на приложните изкуства като творчески и интелектуален продукт, които произведенията въплъщават артистичен израз, имат духовно-естетическа роля, функционалност и принципи на дизайна.

Важно е да се отбележи, че разграничението между произведенията на приложните изкуства и занаятите понякога може да бъде субективно и зависимо от контекста, също така може да има припокриване между двата термина, като някои предмети може да пресичат границата между изкуство и занаят. Въпреки всичко е необходимо да се поставят ясни граници между тях, като разграничението най-точно и ясно се състои в акцента върху художественото намерение, естетическите качества и нивото на художествено изразяване.

В т.3, II е представена историята на произведенията на приложните изкуства, като са разгледани различните периоди на развитие. Представената историческа ретроспекция дава информация за времето и мястото на първите прояви на този вид изкуство, за техните видове и форма на реализация, за древните методи на изработка и промяна в изработването с течение на вековете, за голямото разнообразие на култури и религии, допринесли за сформирването на видовете приложни изкуства и техните произведения. Дава също така информация за хората и общностите, които са популяризирали приложните изкуства, за качеството на първите художествени произведения и техния характер, за времето на възникване на дадена технология на производство, за използваните материали и декорации.

Приложното изкуство продължава да се развива в отговор на общественото, технологично и художествено развитие, отразявайки променящите се тенденции и ценности на всяка една епоха.

Авторът на дисертационния труд разработва и представя в **т.4, II две авторски класификации: 1) Класификация на видовете приложни изкуства и 2) Класификация на видовете произведения на приложните изкуства.** Те са разработени вследствие на подробен анализ и изследване, обхващащо по-широк кръг от дисциплини, поддисциплини и взаимовръзки. Взети са предвид историческите, културните и практическите съображения, както и нововъзникващите области на приложните изкуства, повлияни от технологичния напредък и развиващите се обществени нужди.

До момента на изследването не съществуват резултати от конкретни изследвания на класификационната същност на приложните изкуства и на произведенията на приложните изкуства. По този начин се разграничават и особеностите в управлението на интелектуалната собственост.

Необходимо е да се отбележи, че авторът не претендира за изчерпателност на класификациите и с оглед на динамично развиващата се област на приложните изкуства и технологичния прогрес, е нормално появата в бъдеще на нови видове приложни изкуства.

Представените класификации служат за по-нататъшното изследване и изпълнение на научноизследователските задачи, като се използва връзката между произведенията на приложните изкуства и обектите, чрез които те могат да получат закрила като интелектуална собственост.

ГЛАВА ВТОРА

ЗАКРИЛА НА ПРОИЗВЕДЕНИЯТА НА ПРИЛОЖНИТЕ ИЗКУСТВА КАТО ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ

Във втора глава анализът е посветен на съществения и значим аспект на закрила на произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост. **Целта** на изследването е навлизане в дълбочина, идентифициране на пълния комплекс от обекти на интелектуална собственост в произведенията на приложните изкуства и представяне на формите на закрила чрез обектите на индустриална собственост, което е една от водещите задачи на дисертационния труд и е актуалното като проблематика в това изследване.

До момента липсват резултати от конкретни изследвания на формите на закрила на произведенията на приложните изкуства чрез обектите на индустриална собственост, която е стабилна и трудна за заобикаляне закрила. Произведенията на приложните изкуства са разглеждани до този момент единствено като художествена собственост, регламентирани като обект на авторско право.

Авторът на дисертационния труд идентифицира следните обекти на индустриална собственост в произведенията на приложните изкуства:

- **Произведенията на приложните изкуства като промишлен дизайн;**
- **Произведенията на приложните изкуства като изобретение и полезен модел;**
- **Марки и географски означения в произведенията на приложните изкуства;**
- **Ноу-хау при произведенията на приложните изкуства.**

В т.І. най-напред са представени основните положения на системата „Интелектуална собственост“. Интелектуалната собственост е разделена на три подсистеми с включените в тях обекти: обекти на индустриална собственост, обекти на художествена собственост и нови обекти.¹ Авторът подробно представя двата големи дяла, които обекти на интелектуална собственост са приложими за закрила в произведенията на приложните изкуства: обектите на индустриална собственост, включващи: промишлен дизайн, изобретения и полезни модели, търговски марки и географски означения, и художествена собственост, която включва литературни и художествени произведения като произведения на изобразителното изкуство,

---

¹ Борисов, Б., М. Маркова. (2002). Нови обекти на интелектуалната собственост, ИК на УНСС.

включително произведения на приложното изкуство, дизайна и народните художествени занаяти, които се закрият като обекти на авторско право.

С оглед многоаспектната и специфична същност на произведенията на приложните изкуства, от една страна, както и идентифицираното многообразие от обекти на интелектуална собственост в тях и техните характерни особености, от друга, **произведенията на приложните изкуства се разглеждат в дисертационния труд веднъж като закрила в подсистемата художествена собственост с еквивалент авторско право и на второ място, авторът идентифицира възможност за закрила на тези произведения посредством обектите на индустриалната собственост, което не е разглеждано от други изследователи до този момент.**

В т.2, II са изследвани произведенията на приложните изкуства като обекти на авторско право, които са класически обекти на художествената собственост заради комбинацията от естетически и функционални качества. Произведенията на приложните изкуства са обекти на авторско право ако отговарят кумулативно на две изисквания – творчество при създаването им и тяхното обективизиране. Правната им регламентация е в Закона за авторското право и сродните му права, 1993г. (ЗАПСП)². Подсистемата художествена собственост се стреми да закриля културни и художествени произведения, каквито са произведенията на приложните изкуства, като успоредно с това в областта са в сила и правни регламенти като: Закон за културното наследство, 2009г.³ и Закон за закрила и развитие на културата, 1999г.⁴ В чл.2 от ЗАПСП е посочено, че авторско право върху произведения на литературата, изкуството и науката възниква за автора със създаването на произведението. Без да е необходимо регистриране, вписване, представяне, изпълнение или каквото и да е друго действие, удостоверяващо съществуването им. Закрилата в този случай е пряка. Пример за произведение на приложните изкуства като обект на авторско право е дърворезбата „Любовта на слънцето“ на проф. Антон Дончев, поместена в Националния дворец на културата.

Създателят на творчески продукт в теорията на интелектуалната собственост се нарича автор. Между автора и създаденото от него произведение съществува психологическа, интелектуална, идейно-естетическа и юридическа връзка, обуславяща

---

² Закон за авторското право и сродните му права, Обн. ДВ. бр.56, 1993г.

³ Закон за културното наследство, обн. ДВ, бр.19, 2009г.

⁴ Закон за закрила и развитие на културата, обн. ДВ, бр.50, 1999г.

правото на собственост. Затова и всяко авторско произведение се отличава с авторски стил. Авторското право по своята същност е изключително право и има за съдържание имуществени и неимуществени права. Притежаването на съвкупност от имуществени и неимуществени права позволява на автора да реализира изгода, както в морален аспект, така и в икономически аспект.

Неимуществените права на автора се наричат още морални права, които имат за цел да поддържат връзката на автора с неговото произведение, съдържащи в обхвата си следните правомощия, съгласно чл.15, ал.1 на ЗАПСП: да реши дали създаденото от него произведение може да бъде разгласено и да определи времето, мястото и начина, по който да стане това; да иска признаване на неговото авторство; да реши дали произведението му да бъде разгласено под псевдоним или анонимно; да иска името му, псевдонима му или друг идентифициращ го авторски знак да бъдат обозначавани по съответния начин при всяко използване на произведението; да иска запазване на целостта на произведението и да се противопоставя на всякакви промени в него, както и на всяко друго действие, което би могло да наруши законните му интереси или личното му достойнство; да променя произведението си, ако с това не се нарушават права, придобити от други лица; на достъп до оригинала на произведението, когато то се намира във владение на друго лице и когато това е необходимо с оглед упражняване на неимуществено или имуществено право, предвидено в този закон; да спре използването на произведението поради промени в убежденията си, с изключение на реализираните произведения на архитектурата, като обезщети за претърпените вреди лицата, които законно са придобили правото да използват произведението.

Имуществените права на автора са съвкупност от всички възможни форми на използване на това произведение и се свеждат до това, че авторът има изключителното право да използва създаденото от него произведение и да разрешава използването му от други лица. За използване, съгласно чл.18, ал.2 на ЗАПСП, се смятат действия като: възпроизвеждането на произведението; разпространението сред неограничен брой лица на оригинала или екземпляри от произведението; публичното показване на произведение на изобразителното изкуство и на произведение, създадено по фотографски или аналогичен на него начин; реализирането на архитектурен проект чрез построяване или изработване на обекта, за който той е предназначен; вносът и износът в трети държави на екземпляри от

произведението в търговско количество. Съгласно чл.27, ал.1 на ЗАПСП, авторското право се закриля, докато авторът е жив и 70 години след неговата смърт.

Произведенията на приложните изкуства като творения на човека отговарят на критерии от областите, както на изкуството, така и на промишлеността. За да бъде по-сигурна и трудна за заобикаляне закрилата на произведенията на приложните изкуства, успоредно с авторското право, системата за натрупване на закрила позволява и прилагане на закрила посредством обектите на индустриална собственост. Авторът подчертава, че различните начини на закрила чрез обектите на индустриална собственост – изобретение, полезен модел, промишлен дизайн и като обект на авторското право, не са взаимоизключващи се, а се допълват, като могат да бъдат използвани едновременно за осигуряване на по-висока стабилност. В крайна сметка целта на тази глава е да предостави цялостно разбиране на правната рамка и възможностите, уреждащи закрилата на произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост.

В т.3, II. са представени последователно възможностите за закрила на произведенията на приложните изкуства чрез обектите на индустриална собственост, като:

- закрила като дизайн, когато произведенията на приложните изкуства имат нов и отличителен дизайн и фокусът е върху визуалния вид на даденото творение, включително неговата форма, линиите, рисунъка, орнаментите, цветовото съчетание или комбинация от тези елементи;

- закрила като изобретение / полезен модел, в случаите в които произведенията на приложните изкуства включват иновативни функционални характеристики или технически напредък. Тези две форми на закрила на индустриалната собственост се фокусират върху утилитарните аспекти на творението, а не толкова върху естетическите му качества.

- наличието на марки в реализацията на произведенията на приложното изкуство, като се използват за разграничаване на стоките или услугите на определен бизнес или продукт.

- наличието на географско означение в реализацията на произведенията на приложните изкуства, които могат да включват традиционно майсторство и природни ресурси, свързани с конкретен географски регион.

- **Произведенията на приложните изкуства като промишлен дизайн**

Промишленият дизайн е специален обект на закрила в обхвата на индустриалната собственост поради особеното си естество насочено към удовлетворяване на естетическите цели. Тъй като промишленият дизайн обикновено изразява личният вкус и стил на своя автор, този обект на индустриална собственост е тясно свързан с произведенията на приложните изкуства. Въпреки че цялостният външен вид на даден продукт се определя, както от функцията, така и от естетиката, само характеристиките на външния вид, които не са изцяло определени от техническите особености могат да бъдат обект на закрила като дизайн.

Съгласно Закон за промишления дизайн, 1999г. (ЗПД), чл.3, ал.1: „По смисъла на този закон промишлен дизайн, наричан по-нататък "дизайн", е видимият външен вид на продукт или на част от него, определен от особеностите на формата, линиите, рисунъка, орнаментите, цветовото съчетание или комбинация от тях.“ Продукт по смисъла на закона е всяко изделие, получено по промишлен или занаятчийски начин, включително части, предназначени за сглобяване в съставно изделие, комплект или композиция от изделия, опаковка, графични символи и печатни шрифтове, с изключение на компютърни програми. (чл. 3, ал. 2 от ЗАПСП).

Условията за предоставяне на закрила на промишлен дизайн са две: новост и оригиналност.

Субект на правото върху промишлен дизайн е лицето-заявител. Появява се и фигурата на лицето създало този дизайн – авторът.

Правото върху регистриран дизайн включва правото на притежателя му да използва дизайна, да се разпорежда с него, както и да забрани на трети лица без негово съгласие да копират или да използват в търговската дейност дизайн, включен в обхвата на закрила.

Срокът на действие на регистрацията на дизайн е 10 години от датата на подаване на заявката. Регистрацията може да бъде подновявана за три последователни периода от по 5 години, т.е. максималният срок на регистрация на промишлен дизайн е 25 години (чл.15, ал.1 и ал.2 от ЗПД). Защитният документ, който се издава на неговия заявител-притежател, удостоверяващ монополното му право върху този обект е свидетелство за регистрация.

- Пример за дизайн решение в областта на приложните изкуства в Клас 11-01⁵:

Гривна (бижу), видна от снимковия материал извлечен от електронния портал на Патентното ведомство на Р.България.

Автори и притежатели на дизайна: Диляна Радостинова Големанова и Станислав Иванов Ханджиев.

Фигура № 22: Гривна (бижу)

Източник: Портал за електронни услуги на Патентно ведомство на Р.България

- **Произведенията на приложните изкуства като изобретение и полезен модел**

Системата индустриална собственост предвижда закрила на иновативни решения в областта на произведенията на приложните изкуства с висока степен на новост по отношение на технология или краен продукт като изобретение или полезен модел, в случаите в които се подобрява продукт или процес/метод, в създаване на самите творчески произведения. В произведенията на приложните изкуства повечето изобретения биват насочени към подобрения в качеството на използваните материали или във функционалните подобрения на

---

⁵ Информация за закриляните: промишлен дизайн, изобретение, полезен модел, марка, географско означение са взети от официалния сайт на Патентно ведомство на Р. България: <https://www.bpo.bg/> ; <https://portal.bpo.bg/>

ръчните инструменти или в производствените техники. Правната регламентация в този контекст е в Закон за патентите и регистрацията на полезните модели, 1993г. (ЗПРПМ)⁶.

Съгласно чл.6, ал.1 и ал.2 от ЗПРПМ, патентоспособни са изобретенията от всички области на техниката, които са нови, имат изобретателска стъпка и са промишлено приложими.

За изобретател се счита лицето, което е създало изобретение или полезен модел. Когато изобретението или полезният модел са създадени от няколко лица, те са съизобретатели.

Правната закрила на патентоспособно изобретение се предоставя с патент, който се издава от Патентното ведомство и удостоверява изключителното право на притежателя върху изобретението.

Съгласно чл.19, ал.1 от ЗПРПМ, „изключителното право върху изобретението включва правото на използване на изобретението, забраната трети лица да го използват без съгласие на патентоприетеля и правото на разпореждане с патента“.

Срокът на действие на патента е 20 години от датата на подаване на заявката.

Често изобретението не отговаря на изискванията за патентоспособност, но вместо това може да получи закрила като полезен модел (т.нар. в практиката и специализираната литература ”малко изобретение”, което разкрива родствена връзка с изобретенията). Закрилата на произведенията на приложните изкуства като полезни модели най-често е при нови решения и подобрения по отношение на новости в техните външни оформления, форма, структура. Същността на получената правна закрила от регистрацията по същество е аналогична на патентната закрила. Критериите за регистрация на полезните модели са аналогични на критериите за патентоспособност на изобретенията. Разликата е в „методите“ и „химичните съединения“, за които може да се получи патент за изобретение, но не и свидетелство за регистрация на полезен модел. Както и при патентованите изобретения, и регистрираните полезни модели осигуряват изключителни права за своите притежатели, като използване на изобретението за производство и предоставяне на лицензии в страните, в които полезният модел е регистриран. Заявяване на патент за изобретение и полезен модел се извършва в Патентното ведомство на Р.България като правото на заявяване принадлежи на изобретателя или на неговия правоприемник. Закрилата на изобретението е тъждествена със

---

⁶ Закон за патентите и регистрацията на полезните модели, Обн. ДВ. бр.27, 1993г.

закрилата като полезен модел, с изключение, че изобретението се удостоверява с документ, наречен патент, а полезният модел със свидетелство за регистрация. Срокът на действие на регистрацията на полезния модел е 4 години от датата на подаване на заявката, като може да бъде продължен за два последователни периода от по 3 години. Общият срок на закрила не може да надхвърля 10 години от датата на подаване на заявката.

- Пример за изобретение като решение в областта на произведенията на приложните изкуства в областта на бижутерията в Раздел А44 – „Галантерия, бижута“ и Раздел Б21 – „Механична обработка на метал без правилно отстраняване на материал“; Щамповане на метал от Международната патентна класификация е: МЕТОД ЗА ИЗРАБОТВАНЕ НА КУХА БИЖУТЕРИЯ, 2007г.

Притежател: Тодор Кузов Кузмов.

- Пример за регистриран полезен модел в областта на приложното изкуство в Раздел Б44 – „Декоративно изкуство“ от Международната патентна класификация е: ПРИСПОСОБЛЕНИЕ ЗА ЗАКРЕПВАНЕ НА СЪКЛАТА ВЪВ ВИТРАЖ, 2017г.

Притежатели: Здравка Петрова Брайкова-Николова и Мартин Красимиров Златков.

Във връзка с изведените примери в изследването за закрила на произведенията на приложните изкуства чрез обекти на индустриална собственост (изобретения, полезни модели, промишлен дизайн), авторът на дисертационния труд формулира извод, че изведените примери са единични и фрагментарни, не са обосновани и аргументирани в стратегия за управление. Изследователят счита, че тези примери не са в резултат на задълбочени проучвания и не е осъзната потребността от закрилата чрез обектите на индустриална собственост.

- **Марки и географски означения в произведенията на приложните изкуства**

Съгласно Закон за марките и географските означения, 1999г. (ЗМГО), чл.9, ал.1 и ал.2 „Марката е знак, който е способен да отличава стоките или услугите на едно лице от тези на други лица и може да бъде представен в Държавния регистър на марките по начин, който позволява ясно и точно да се определи предметът на закрилата, предоставена с регистрацията. Такива знаци могат да бъдат например: думи, включително имена на лица, букви, цифри, рисунки, фигури, формата на стоката или на нейната опаковка, цветове, звуци

или всякакви комбинации от такива знаци. Марка е търговска марка, колективна марка и сертификатна марка.⁷

Придобиването на право върху марка става чрез регистрация, считано от датата на подаване на заявката в Патентното ведомство на Р.България. За да бъде успешна регистрацията, търговската марка не трябва да попада в абсолютните и относителните основания за отказ на регистрация.

„Правото върху марка е изключително право, което включва правото на притежателя ѝ да я използва, да се разпорежда с нея и да забрани на трети лица без негово съгласие да използват в търговската дейност всеки знак за стоки и/или услуги, който е:

1. идентичен на марката и е използван за стоки или услуги, идентични на тези, за които марката е регистрирана;

2. идентичен или сходен на марката и е използван за стоки или услуги, идентични или сходни на тези, за които марката е регистрирана, ако съществува вероятност за объркване на потребителите, която включва възможност за свързване на знака с марката;

3. идентичен или сходен на марката, независимо дали е използван за стоки или услуги, които са идентични, сходни или не на тези, за които марката е регистрирана, ако марката се ползва с известност на територията на Република България и използването без основание на знака би довело до несправедливо облагодетелстване от отличителния характер или известността на марката или би ги увредило.⁸

Когато няма подадена опозиция или е отхвърлена изцяло или частично като неоснователна, се взема решение за регистрация на марката. Марката се вписва в Държавния регистър на марките и се публикува в Официалния бюлетин на Патентното ведомство, като на заявителя се издава свидетелство за регистрация.

Срокът на действие на регистрацията е 10 години от датата на подаване на заявката. Регистрацията може да бъде подновявана неограничено за следващи периоди от 10 години.

Например “ИГГИ ГРУП”ЕООД, която фирма с предмет на дейност: бижутерия, часовници, дрехи и обувки има регистрация на своя комбинирана марка E'lements от 13.10.2022г. с регистров номер 00165757 за Клас 14 и Клас 35 от Ницката класификация . Фирма "ХЕЛЕНА БРАНД" ЕООД, чиято фирма е с предмет на дейност: дрехи и аксесоари,

---

⁷ Закон за марките и географските означения, Обн. ДВ. бр.81 от 14 Септември 1999г.

⁸ ЗМГО, чл.13, ал.1.

има регистрирана комбинирана марка с наименование „НННН HELÈNA“ от 25.07.2023г. с регистров номер 00169309 за Клас 24, Клас 25 и Клас 42 от Ницската класификация. Друг пример е фирма „ТУИНС ДИЗАЙН“ ЕООД, която е специализирана в индивидуалното проектиране и производство на висококачествени мебели и интериор. Фирмата има регистрация на комбинирана марка с наименование „TWINS DESIGN“ от 05.06.2017г. с регистров номер 00097678 за Клас 20 и Клас 42 от Ницската класификация.

- Географските означения като обект на индустриална собственост възможен за закрила на произведенията на приложните изкуства, представлява знак, който се използва за маркиране на произведения със специфичен географски произход, които притежават качества, репутация и характеристика, дължащи се на географското място откъдето произхождат. Тези произведения често са резултат от традиционни процеси, умения и знания, които се предават от поколение на поколение в дадения регион. Произведенията на приложните изкуства, за чието създаване са използвани природни ресурси с качества, които се дължат на техния географски произход, могат да бъдат регистрирани като географски означения. Съгласно чл. 85, ал.1 от ЗМГО, географското означение може да бъде наименование за произход и географско указание. Чл.85, ал.2 дава определение за наименование за произход, което е наименованието на страна, район или определена местност в тази страна, служещо за означаване на стока, която произхожда оттам и чието качество или свойства се дължат предимно или изключително на географската среда, включваща природни и човешки фактори. Географското указание е наименованието на страна, район или определена местност в тази страна, служещо за означаване на стока, която произхожда оттам и притежава качество, известност или друга характеристика, които могат да се отдадат на този географски произход, (съгласно чл.85, ал.3 от ЗМГО), като за географски означения се смятат и традиционните наименования, които отговарят на определенията за наименование за произход и географско указание. (чл.85, ал.4 от ЗМГО)

Правната закрила на географското означение се предоставя чрез регистрацията му в Патентно ведомство на Р.България. Регистрираните географски означения не могат да се превърнат в родови наименования, докато се ползват със закрилата по този закон (чл.88, ал.3 от ЗМГО).

Право на заявяване, съгласно чл.89 от ЗМГО – има всяко лице, което извършва производствената си дейност в определеното географско място, и стоката, която произвежда

отговаря на установените качества или особености. Право на използване (съгласно чл.90 на ЗМГО) на регистрирано географско означение може да се използва само от лице, което е вписано като негов ползвател. Вписаният ползвател може да използва географското означение само за стоката, за която е регистрирано. Съгласно чл.91 от ЗМГО, правната закрила на регистрирано географско означение се прекратява, когато: престане да съществува връзката между качествата или особеностите на стоката и географската среда; се прекрати юридическото лице - единствен ползвател без правоприемство; единственият вписан ползвател на географско означение се откаже от правото си на използване.

Явни примери за географски означения в България е: Троянската керамика, която е регистрирана като ГО през 1977г. до днес за клас 21 – Керамични изделия от Ницската класификация.

- **Ноу-хау при произведенията на приложните изкуства**

Ноу-хау е резултат на интелектуална дейност и не се закриля чрез специален закон в интелектуалната собственост и няма специфичен документ, удостоверяващ ноу-хау. Този обект се закриля чрез т.нар. фактически монопол, чиито характеристики са: режим на конфиденциалност и отсъствие на правна закрила чрез патент или друг документ. Фактическият монопол се реализира чрез “запазване в тайна”. За целта на „запазване в тайна“ се използват правни и организационни средства. На практика се реализира с помощта на юридическия инструмент: Договор (клауза) за тайна.

Закона за защита на търговската тайна⁹, 2019 г. въвежда забрана за разгласяване на производствени или търговски тайни. Запазването като фирмена тайна осигурява закрилата чрез механизма на конфиденциалност в рамките на фирмата. При нарушение на тайната и доказване на нелоялни търговски практики, както и при невярна и подвеждаща информация относно произхода, влиза в сила Законът за защита на конкуренцията¹⁰, 2008г.

Пример за ноу-хау е изработването и изпичането на керамика в пещ, духаното стъкло, плъстенето на вълна и т.н.

Авторът акцентира, че разгледаните дотук форми на закрила на произведенията на приложните изкуства не се изключват взаимно, а напротив: при натрупването им се реализира синергичен ефект за носителя на правата.

---

⁹ Закон за защита на търговската тайна, Обн. ДВ. бр.28, 2019г.

¹⁰ Закон за защита на конкуренцията, Обн. ДВ. бр.102 от 28 Ноември 2008г.

ТРЕТА ГЛАВА

БИЗНЕС РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПРОИЗВЕДЕНИЯТА НА ПРИЛОЖНИТЕ ИЗКУСТВА

В глава трета авторът идентифицира съществуващите до този момент практики и предлага авторски модел за управление на интелектуалната собственост в произведенията на приложните изкуства за всички индивидуални творци и бизнес представители в сферата на приложните изкуства. Моделът предоставя цялостна рамка за управление на целия жизнен цикъл на произведенията на приложните изкуства – от създаването до пазарната им реализация. Подчертавайки значението на закрилата на интелектуалната собственост и нейното интегриране в творческите и пазарни процеси чрез стратегически бизнес модели, авторът полага основата за устойчив растеж, икономически успех и стимул за иновации в областта на приложните изкуства.

Липсата на писмен модел за управление обосновава разработването на модел за управление на пазарната реализация на произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост от автора, което е една от основните цели и задачи на това изследване. Освен, че в сферата на приложните изкуства има индивидуално потребление, съществува и бизнес потребление, което оправдава съществуването на този бизнес модел за управление, заради широката икономическа и пазарна реализация, както и използване в бизнеса на произведенията на приложните изкуства. Именно предлагането и обосноваването на такъв писмен модел за управление като основна цел, отличава автора от другите изследователи и показва намерението му да допринесе за научното разбиране в тази област. Важно е да се подчертае, че докато липсата на писмен модел за управление предоставя възможност за изследване, то не се изключва непременно съществуването на практически стратегии или успешни бизнес реализации в тази област. Емпиричните наблюдения, казусите и примерите в областта могат да осигурят ценна информация и да послужат като основа за разработване на модела за управление. Също така, авторът прави уточнение, че моделът за управление не е средство за решаване на всички възникнали проблеми относно пазарната реализация на произведенията на приложните изкуства, но е жизненоважна концепция, определяща успеха и устойчивостта на приходите, както и стойността на техните потребители.

В т.1, I. са идентифицирани основните етапи и участници в процесите по създаване и реализация на произведенията на приложните изкуства. Създаването и реализацията на произведенията на приложните изкуства включва сътрудничеството и участието на различни физически и юридически лица: 1) Художник-приложник/Дизайнер; 2) Занаятчи; 3) Производители/Производствени екипи; 4) Клиенти/сътрудници; 5) Куратори/Критици; 6) Потребители; 7) Доставчици/производители на материали.

Всеки участник носи своите уникални умения и опит, допринасяйки за успешното създаване и реализация на крайния продукт

Авторът обособява 11 (единадесет) основни етапа на създаване и реализиране на произведенията на приложните изкуства заедно с техните участници.

Участниците в създаването и реализирането на произведенията на приложните изкуства са: творецът като водеща фигура в създаването на изкуствата; ателиетата и творческите центрове; пазителите на творческия пазар като галеристи, агенти и мениджъри; организации за колективно управление на права; малки и средни предприятия, както и мултинационални и местни развити компании, които създават и развиват промишлено производство.

Етапите в създаването на произведенията не винаги следват точно определен ред.

1) Вдъхновението; 2) Генериране на идеи; 3) Дизайн; 4) Избор на материали; 5) Производство; 6) Сглобяване; 7) Завършване; 8) Контрол на качеството; 9) Презентиране; 10) Маркетинг; 11) Продажба или придобиване.

За художниците-приложници или дизайнерите е важно да вземат предвид своя целеви пазар, ценова стратегия, маркетингови усилия и канали за разпространение, когато определят формите на реализация на своите произведения на приложните изкуства. Комбинация от тези форми на реализация могат да се използват за увеличаване на продажбите и бизнес възможностите.

В т.3, I. С оглед аналитичния преглед на наличните дефиниции по разглеждания проблем, авторът дава **работна дефиниция за „пазарна реализация на произведенията на приложните изкуства“**: Пазарната реализация на произведенията на приложните изкуства се отнася до модели, стратегии и процеси, чрез които тези художествени творения се извеждат на пазара и се предоставят за продажба на потенциални купувачи. Тя включва

ефективно използване на ресурсите и различни дейности като: производство, маркетинг, разпространение и продажби, всички насочени към ефективно достигане до целевия пазар. Това води до осезаеми, измерими и въздействащи резултати за произведенията на приложните изкуства като пазарни предложения, което допринася за растежа, рентабилността и общия успех на бизнеса и генериране на приходи от продажбите. Процесът може да включва определяне на търсенето на конкретни видове приложни изкуства, установяване на стратегии за ценообразуване, идентифициране на подходящи канали за разпространение и популяризиране на произведенията чрез различни маркетингови и рекламни методи. Пазарната реализация на произведенията на приложните изкуства в крайна сметка има за цел да свърже творците и техните произведения с потребителите, осигурявайки им търговски успех и генериране на приходи, постигане на целите, по-широко разпознаване и изпълнение на нуждите и очакванията на клиентите.

В т.1, II, авторът представя авторски разработен модел за управление на произведенията на приложните изкуства. Този модел предоставя структурирана рамка, която очертава стратегиите, процесите и дейностите, включени в ефективното управление и реализиране на бизнес потенциала на тези творения. Моделът за управление на произведенията на приложните изкуства осигурява структуриран и холистичен подход, който насочва бизнеса към ефективно управление и реализиране на икономически потенциал на тези творения. Той помага за оптимизиране на бизнес стратегиите, максимизиране на пазарните възможности и създаване на устойчив растеж и успех в динамичната и развиваща се област, тази на приложните изкуства. Създаването на модел за управление на произведенията на приложните изкуства включва няколко ключови компонента, които трябва да бъдат взети предвид. Чрез включването на тези компоненти в модела за управление може ефективно да се наблюдава създаването, производството, управлението и закрилата на правата на интелектуална собственост, маркетинга и контрола на качеството на произведенията на приложните изкуства. При внедряването на предлагания модел за управление, базиран на комплекс от права на интелектуална собственост, фирменият мениджмънт трябва да вземе предвид рисковите фактори, факторите на пазарната среда и фирмените ресурси, за да може да осигури реализуем управленски модел и да постигне добри икономически резултати чрез него.

Фигура № 26: Модел за управление на произведения на приложните изкуства

Източник: Съставена от автора

Тези цели и задачи осигуряват насоки за модела на управление, насочвайки усилията на творците да създават, произвеждат, предлагат на пазара и закрилят обектите на интелектуална собственост в творчеството си:

- 1) Насърчаване на артистичните постижения;
- 2) Контрол на качеството;

- 3) Закрила на правата на интелектуална собственост;
- 4) Задоволяване на нуждите на потребителите;
- 5) Продажби и генериране на приходи;
- 6) Съхраняване на културното наследство;
- 7) Насърчаване на сътрудничество на творците в съответната област на приложните изкуства;
- 8) Проучване на пазара и анализ на тенденциите;
- 9) Подкрепа за устойчиви практики;
- 10) Непрекъснато подобряване и иновации;
- 11) Повишаване на осведомеността и оценката.

За целите на модела за управление на произведенията на приложните изкуства, са разработени два модула, които доказват, че ефективното управление на интелектуалната собственост в произведенията на приложните изкуства водят до по-добри икономически резултати:

- **Модул 1: Създаване на произведенията на приложните изкуства и закрилата им чрез интелектуална собственост;**
- **Модул 2: Пазарна реализация на произведенията на приложните изкуства**

Чрез включването на тези модули в модела за управление, творците и бизнес субектите могат ефективно да управляват целия жизнен цикъл на произведенията на приложните изкуства, от създаването до пазарната реализация, като същевременно гарантират закрилата на интелектуална собственост в съответствие със законодателството, пазарната конкурентоспособност и финансовата устойчивост.

За целите на изследването е извършен комплексен пазарно-продуктов анализ и комплексен анализ на интелектуална собственост, както и SWOT анализ на приложните изкуства в България, с който са определени силните и слабите страни и са идентифицирани възможностите и рисковете. В рамките на анализа на произведенията на приложните

изкуства като обект на интелектуална собственост е извършено и извънкабинетно проучване под формата на онлайн анкетно допитване до 1 000 (хиляда) респондента чрез анкетна карта създадена в Google Forms.

Това емпирично изследване предоставя ценни прозрения относно основата за авторската класификация на видовете приложни изкуства и на видовете произведения на приложните изкуства. Чрез анализиране на съществуващи системи и провеждане на изследвания се идентифицират ключови фактори и критерии, използвани за класификацията. Това проучване допринася за разработването на по-всеобхватна и стабилна класификационна рамка в областта на приложните изкуства, улеснявайки разбирането и по-нататъшната работа в изследването.

Авторът представя пет етапа за **формиране на емпиричен модел за управление за класифициране на видовете произведения на приложните изкуства:**

- Етап 1: Разбиране на класификацията в приложните изкуства
- Етап 2: Преглед на литературата
- Етап 3: Методология
- Етап 4: Констатации и дискусия
- Етап 5: Последици и приложения

В дисертацията авторът представя и шест стъпки за **формиране на емпиричен модел за управление на добри практики в областта на произведенията на приложните изкуства.** Чрез възприемане и прилагане на емпиричния модел за добри практики в областта на приложните изкуства, художниците-приложници и практики могат да подобрят своите артистични резултати, да рационализират своите процеси и да постигнат по-голям успех в кариерата си. Важно е непрекъснато да се адаптират и развиват тези практики, за да се отговори на динамиката в сферата на приложните изкуства:

- Стъпка 1: Разбиране на сферата на приложните изкуства
- Стъпка 2: Изследване и коопериране

- Стъпка 3: Разработка на дизайн концепция
- Стъпка 4: Производство и изпълнение
- Стъпка 5: Маркетинг
- Стъпка 6: Бизнес и финансов мениджмънт

В последната подточка на т.3, II, авторът представя стъпките за **формирането на управленски модел за закрила на произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост**. Моделът за управление на произведенията на приложните изкуства чрез права на интелектуална собственост включва: систематичен подход за идентифициране на пълния комплекс от обекти на интелектуална собственост в произведенията на приложните изкуства, тяхната закрила и управление. Чрез приемането на модела на управление, който включва долу описаните компоненти, творците и бизнес субектите могат проактивно да защитят своите обекти на интелектуална собственост, да минимизират риска от нарушаване и да увеличат максимално стойността и потенциала на своите иновации и креативност.

Основните компоненти на модела са:

1. Одит на интелектуалната собственост;
2. Стратегии за идентифициране и управление на обектите на интелектуалната собственост;

- Стъпка 1: **Познаване на видовете обекти интелектуална собственост**
- Стъпка 2: **Идентифициране на обектите на индустриална собственост**
- Стъпка 3: **Проучване**
- Стъпка 4: **Подаване на заявка за регистрация**
- Стъпка 5: **Управление**
- Стъпка 6: **Мониторинг и актуализации**
- Стъпка 7: **Международни пазари**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Значимостта на темата на настоящото изследване произтича от факта, че произведенията на приложните изкуства са неразделна част от ежедневието и професионалното обкръжение на хората още от векове. Ако не се бяха развили древните занаяти, днес заобикалящите хората предмети не биха съществували в този си вид. Разгледани са произведенията на приложните изкуства с тяхната уникалност, които задоволяват на първо време духовните потребности на човека, но превърнати в материални продукти на приложните изкуства, те успешно удовлетворяват и практическите нужди на хората. Във връзка с творческата дейност на авторите на произведенията на приложните изкуства, която често е свързана със значителни технологични усилия, иновационно мислене и високи, често рискови, финансови инвестиции в процеса на материалното превъплъщение на тези произведения, възникват редица обекти на интелектуална собственост. Правната и фактическата закрила на тези обекти би оправдала финансовите разходи и насърчила творческата дейност на авторите. Закрилата на произведенията на приложните изкуства като обект на художествена собственост, възниква автоматично с тяхното създаване, заради вложения творчески труд и усилия на автора. Доброто функциониране и развитие на творческите дейности, свързани с авторскоправната закрила, са предпоставка за растежа на творческата икономика като цяло. Успоредно с това положителните резултати са пряко свързани и със спазването на основните принципи на интелектуална собственост при икономическата реализация на произведенията на приложните изкуства. Засиленото промишлено производство на произведенията на приложните изкуства и пазарната им реализация в различни физически и дигитални пространства, застрашават произведенията от плагиатство и имитация. Ето защо от първостепенна необходимост е обектите на индустриална собственост като (дизайн, изобретение, полезен модел, марка и т.н.) в пазарната реализация на произведенията на приложните изкуства да бъдат защитени съгласно правната уредба в страната, а при икономически интерес и извън нея, където системата на интелектуална собственост осигурява икономически балансиращи интереси на творци, бизнес и обществото като цяло. Чрез подсистемата индустриална собственост се осигурява по-надеждна закрила на произведенията на приложните изкуства като ги предпазва от заобикаляне на закона и дава по-добри икономически резултати, както и монополен статус и поддържане на лидерска позиция на пазара чрез регистрационна форма

на обектите на индустриална собственост. За да се постигне икономически растеж, обектите на индустриална собственост трябва да бъдат идентифицирани и управлявани като икономически ресурси на фирмата, защото те играят съществена роля за успеха на всяка фирма, а и носят допълнителни икономически ползи чрез лицензионни възнаграждения от сключени договори и бизнес споразумения. Икономическият смисъл на закрилата на произведенията на приложните изкуства е в законово регламентираната възможност за реализиране на икономическа изгода от всички форми на използване на създадения продукт. А те, както бе посочено, са разнообразни и специфични, но всички те носят икономическа изгода на създателите на тези произведения или на техните притежатели.

Това изследване доказва тезата, че **произведенията на приложните изкуства, като комплекс от обекти на интелектуална собственост, представляват творчески продукти със значителен икономически потенциал, който може да бъде ефективно управляван.** Поетите изследователски задачи, заедно с резултатите, получени чрез приложената методология, потвърждават хипотезите в подкрепа на първоначалната теза. Чрез предварително проучване, проведено върху защитени обекти на интелектуална собственост в произведенията на приложните изкуства, изследването предоставя цялостно разбиране на правните възможности и изисквания за закрила на интелектуалната собственост. Това знание е от решаващо значение за бизнеса, за закрила на техните права и избягване на потенциални конфликти или нарушения. **Освен това в дисертацията е подчертана необходимостта от добре дефиниран управленски модел на интелектуална собственост в приложните изкуства.** Предложеният модел обхваща модули за създаване на произведения на приложните изкуства и тяхната пазарна реализация. Той подчертава значението на провеждането на изследвания относно възможността за регистриране на права върху интелектуална собственост, като изобретения, полезни модели или промишлени дизайни, за осигуряване на изключителни права и укрепване на пазарното позициониране. Изпълнението на изследователските задачи и получените резултати затвърждават хипотезата, че ефективното управление на интелектуалната собственост в произведенията на приложните изкуства може да доведе до по-добри икономически резултати. Следвайки предложения модел на управление, творците и бизнес субектите могат да се възползват от своите права върху интелектуална собственост, да защитят пазарната си позиция и да увеличат максимално своя икономически потенциал.

Бъдещи посоки и области за по-нататъшни изследвания по темата:

1. Взаимовръзката между приложните изкуства и дигиталните изкуства – е интересна посока за по-нататъшно изследване, която може да включи:

- Изследване на начините, по които приложните изкуства и дигиталните изкуства могат да интегрират своите традиционни и дигитални техники за комбинирано създаване на нови и иновативни произведения на изкуството. Това може да включва използването на цифрови инструменти и технологии за подобряване на традиционните форми на изкуство.

- Изследването може да се задълбочи в начините, по които технологиите, като виртуална реалност (VR), добавена реалност (AR) или изкуствен интелект (AI), могат да повлияят на творческия процес и създаването на приложни и цифрови изкуства. Може да включи изучаване на това как артистите адаптират своите методи и техники към новите технологични постижения.

- Допълнителни проучвания могат да изследват как достъпността на приложните изкуства в дигиталната среда засягат света на изкуството, неговата публика и интелектуалната собственост на техните създатели.

- Бъдещите насоки на изследване могат да включат разглеждането на потенциала за сътрудничество между артисти от различни области и дисциплини. Може да се изследва как прилагането на дигитални техники към приложните изкуства насърчава интердисциплинарното сътрудничество, водещо до нови форми на артистично изразяване и иновации.

- Изследване на ангажираността и участието на публиката по нови начини при произведенията на приложните изкуства в дигиталното пространство. Разбирането на това как публиката въздейства и реагира на тези форми на изкуството, може да даде представа за тяхното въздействие и ефективност.

- Бъдещите изследвания могат да разгледат етичните и правните последици от интегрирането на приложните изкуства в дигиталната среда, което включва повторно разглеждане и идентифициране на нови обекти на интелектуална собственост в дигиталните произведения, поверителността и етичното използване на нововъзникващите технологии. Изследването на тези етични и правни норми може да допринесе за разработването на насоки

и нов модел за управление на интелектуалната собственост в приложните изкуства в дигиталната среда.

- Изследване на потенциала на приложните изкуства в дигитална среда да допринесат за творческата икономика, като се включат моделите за управление, възможностите за финансиране и пазарната жизнеспособност на артистите, работещи в тези области. Разглеждането на тези икономически аспекти може да подпомогне устойчивостта на творците и растежа на творческите индустрии.

2. Във връзка с разработените авторски класификации да се направи подробно изследване на ролята, значението и мястото на сектора „приложни изкуства“ с цел още по-засилено внимание към тези изкуства, чрез намиране и включване на емпирични данни, които нагледно да покажат какво се произвежда и какви приходи се генерират от сектора.

В заключение, резултатите на това изследване предполагат, че разработеният модел за управление на интелектуална собственост в приложните изкуства е с потенциал за мултиплициране, като може да бъде възпроизведен и приложен в различни контексти по целия жизнен цикъл на произведенията на приложните изкуства – от създаването до пазарната им реализация, с цел по-добри икономически резултат и конкурентоспособност. Обобщеното значение на предложения модел с двата модула за създаване на произведения на приложните изкуства и закрилата им чрез интелектуална собственост и тяхната пазарна реализация доказва, че **ефективното управление на интелектуалната собственост в произведенията на приложните изкуства води до по-добри икономически резултати.**

Подчертавайки значението и необходимостта от разбирането на правните възможности и изисквания за закрила на интелектуална собственост, като един от най-важните инструменти не само за гарантиране на правата на авторите, но и за закрила на инвестициите, стимулиране на иновациите в областта на приложните изкуства и повишаване на конкурентоспособността на творческите индустрии, чийто пазарен дял и икономически принос за обществото бележи в последните години значителен растеж.

Като цяло изследването допринася за подобряване разбирането на интелектуалната собственост в произведенията на приложните изкуства и предоставя ценна информация за бизнеса, който се стреми да управлява ефективно своите активи на интелектуална собственост. Потенциалът за прилагане на разработения управленски модел в други области подчертава неговата успеваемост и приложимост в различни творчески индустрии.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

I. Научни приноси

1. Разработена е авторска дефиниция за „произведения на приложните изкуства“. Изяснени са основните характеристики, специфики и особености на произведенията на приложните изкуства като творческа дейност и като интелектуална собственост при аргументирано посочване на нови форми на закрила чрез обектите на индустриална собственост като изобретения, полезни модели и промишлен дизайн.
2. Представена е авторска класификация на видовете приложни изкуства и на видовете произведения на приложните изкуства.
3. Предложена е авторска дефиниция за „пазарна реализация в произведенията на приложните изкуства“ и възможностите на системата на интелектуална собственост за тяхната пазарна реализация като се доказва, че ефективното управление на интелектуалната собственост в произведенията на приложните изкуства може да доведе до по-добри икономически резултати.

II. Научноприложни приноси

1. Направен е сравнителен анализ на произведенията на приложните изкуства и произведенията на изящните изкуства и със произведенията на занаятите.
2. На основата на установени дефицити и фрагментарни научни изследвания за интелектуалната собственост в приложните изкуства и извършено методически обосновано извънкабинетно анкетно онлайн проучване на творци в областта на приложните изкуства, е създадена концепция и методика за формиране на управленски модел за произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост.
3. Предложен е авторски управленски модел на интелектуалната собственост в приложните изкуства като синтез на връзката „приложни изкуства – интелектуална собственост – пазарна реализация“. Управленският модел е с потенциал за мултиплициране като може да бъде възпроизведен и приложен в различни контексти по целия жизнен цикъл на произведенията на приложните изкуства - от създаването до пазарната им реализация с цел по-добри икономически резултати и конкурентоспособност.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Костова, В. (2022). Архитектурата като приложно изкуство и архитектурните решения като интелектуална собственост. Недвижими имоти и бизнес, София, том VI (1), стр.54-65 , ISSN (print): 2603-2759; ISSN (online): 2603-2767

<https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1032294>

2. Костова, В. (2022). Произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост. Икономически и социални алтернативи, София:Издателски комплекс-УНСС, брой 3, стр.60-79, ISSN (print): 1314-6556; ISSN (online): 2534-8965

<https://www.unwe.bg/alternativi/bg/journalissues/article/24337>

3. Kostova, V. (2022). Interior design as an object of intellectual property education in Microsoft Teams platform and a way for corporate identity. The Future of Education 12th Edition (FOE), 164-168, ISBN: 979-12-80225-51-1, ISSN: 2384-9509

https://conference.pixel-online.net/library_scheda.php?id_abs=5542

4. Костова, В. (2022). Продуктови иновации чрез дизайн – ефективно средство за пазарен успех по време на криза. Четвърти национален научен форум „Бизнесът в XXI век" на тема: „Възстановяване и устойчивост след кризата“, стр.355-360, ISBN: 978-619-232-671-5

<https://www.cceol.com/search/chapter-detail?id=1109947>

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

**BUSINESS FACULTY
DEPARTMENT „INTELLECTUAL PROPERTY AND TECHNOLOGY
TRANSFER“**

Valery Valentinova Kostova

**INTELLECTUAL PROPERTY
IN APPLIED ARTS -
IDENTIFICATION AND MARKET REALIZATION**

AUTHOR'S ABSTRACT

of dissertation for acquiring the educational and scientific degree of
"Doctor"

**SOFIA,
2023.**

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

Business faculty

Department „Intellectual property and technology transfer“

Valery Valentinova Kostova

**INTELLECTUAL PROPERTY
IN APPLIED ARTS -
IDENTIFICATION AND MARKET REALIZATION**

AUTHOR’S ABSTRACT

of dissertation for acquiring the educational and scientific degree of "Doctor"
in professional field 3.8. „Economics“
in scientific specialty "Organization and Management outside the Sphere of Material
Production"

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Maria Ananieva Markova

Scientific jury

Internal members:

Prof. Dr. Elenita Kirilova Velikova

Prof. Ph. Prof. Dr. Tanya Yordanova Todorova

External members:

Prof. Dr. Kristian Кристиан Stoyanov Hadjiev

Prof. Eng. Stefan Angelov Stefanov

Assoc. Prof. Dr. Nadezhda Yordanova Dimova

Sofia, 2023.

The dissertation is in the volume of 200 pages, including a title page, 3 pages of contents, 168 pages of main text, (consisting of: 6 pages of introduction, 158 pages of three chapters, 4 pages of conclusion), 1 page of contributions of the dissertation research, 1 page of list of publications on the topic of the dissertation, 6 pages of information sources (130 sources), of which literature sources (67), of which 39 titles in Bulgarian and 28 titles in English, 2 pages of index of tables and figures used in the dissertation, 1 page of list of abbreviations used in the dissertation, 16 appendices (4 pcs.). The main text contains 5 tables and 33 figures. There are 98 footnotes in the dissertation.

The dissertation was discussed at an extended meeting of the department „Intellectual property and technology transfer“ at the Business Faculty of the University of National and World Economy - Sofia and is directed for public defense before a scientific jury.

The dissertant is enrolled as a full-time doctoral student at the department „Intellectual property and technology transfer“ at the University of National and World Economy by Order No. 742/31.03.2020. The term of the doctoral studies is extended by Order No. 677 for a period of 1 (one) year from 04.03.2023 to 04.03.2024.

The public defense of the dissertation will take place on 20.11.2023 at 14:00 in the Scientific Council Hall of the University of National and World Economy (UNWE), 1700, Sofia, str. "December 8".

The defense materials are available to those interested in the "Scientific Councils and Contests Sector" and on the website of the University of National and World Economy: <http://konkursi.unwe.bg/?m=3&p=4>

I. GENERAL CHARACTERISTICS OF THE DISSERTATION

The focus of the author's research in this dissertation is applied artworks, which are an art form that combines design thinking and artistic expression with practicality, creating works that are not only visually appealing but also serve a specific purpose or function. They are those works of art that find a place in human life, work and social environments, and satisfy both the aesthetic and practical needs of people. The world famous researchers dealing with the problems of managerial aspects of arts are: D.Trottsby, W.Baumol, W.Bowen, S.Stolyarov, L.Lessig, R. Betting and others. The marketing aspects of the arts are covered in the works of F.Kotler, J.Bernstein. At the national level, more well-known scientific works on these issues are: M.Markova, B.Borisov, G.Sarakinov, E.Losev and others.

In the specialized literature reviewed by the author and devoted to intellectual property issues, it is accepted that the concept of intellectual property includes three groups of subsystems with their objects: objects of industrial property relating to products of intellectual work, mainly applied in the industry in the broadest sense, objects of artistic property with legal equivalent of copyright and rights related to copyright, related to the results of intellectual work in the fields of literature, science and art, and new objects of intellectual property. Among the objects of artistic property are works of applied arts. These works of art rely heavily on the effective identification and management of intellectual property rights in order to maximize business potential and economic success. This scholarly work explores specifically the importance of intellectual property in works of applied art, the various forms of protection and models of intellectual property management in this specific field. Through a comprehensive exploration of this topic, a deeper understanding can be gained of how intellectual property rights protect works of applied art, how these rights are essential for creativity to flourish, and how effective governance models can optimize their protection and marketability.

To achieve success and economic growth, the full complex of intellectual property objects in works of applied art must be carefully identified and managed as economic resources, the identification of which is leading-edge and topical as an issue. By identifying and effectively managing intellectual property in applied arts works, artists can thrive in a competitive environment and contribute to overall growth and innovation in the applied arts.

In view of the object-orientation of this dissertation, it should be emphasized that the results of specific studies on the classification nature of applied arts and works of applied arts are not known so far. There is a lack of concrete research results on the forms of protection of works of applied arts through industrial property objects, which is robust, difficult to circumvent and cost-effective protection. Until now, works of applied art have been regarded only as artistic property, regulated as an object of copyright. The author is also not aware of any research on the capabilities of the intellectual property system for strategic development. All this determines the scientific novelty and importance of the formulated topic, as well as the interest in conducting research in this area. Along with the above, the choice of the dissertation topic was provoked by the need to fill some deficits that exist in research on the economic characteristics and contribution of intellectual property in the works of applied arts, as well as the fragmented nature of research on the managerial aspects of intellectual property in these arts.

Object and subject of the research

The object of the study is works of applied arts and **the subject** of the study is the protection of works of applied arts as intellectual property and their market realization.

Aim and objectives of the research

The aim of this study is to reveal the diversity of types of works of applied arts, to identify the complex of objects of intellectual property in these works, the ways of their market realization, and to propose a management model.

The objective thus set is achieved through the following **research tasks**:

1. To identify the object "works of applied arts" as a creative product and as intellectual property;
2. To derive an authorial classification of the types of works of applied arts;

3. To present the possibilities for protection of works of applied arts as objects of copyright and to outline the possible ways and objects of protection of works of applied arts through industrial property;

4. To outline the features, benefits, advantages and disadvantages of the forms of protection and market realization of the works of applied arts in the country;

5. To create a model for the management of intellectual property in the works of applied arts and in their market realization.

The research methodology is interdisciplinary, containing a systematic and complex approach, with intellectual property theory and management theory at their core. It is based on interrelated studies of the applied arts as an art form, their works and the intellectual property objects in those works. The complexity of the studied object, as well as the complex nature of the activities related to its creation and realization in business conditions make it necessary to apply different methods in the research, including: empirical methods, methods of analysis and synthesis and special research methods.

The research thesis, which is defended in the dissertation, is that the work of applied arts as a complex of objects of intellectual property and representing in its essence a creative product, has an economic potential that must be subject to management.

Proving the research thesis is done by testing the following **working hypotheses**:

1. Two groups of intellectual property objects are identified in works of applied art: copyright objects and industrial property objects;

2. Works of applied arts have specific managerial characteristics as products of creative activity and as market offerings;

3. The existing practices for the management of works of applied arts do not take into account their complex nature as a complex of intellectual property objects, which is why they are ineffective and this determines the need to form a management model for their management.

Research limitations

Limitations **regarding the researched aspects**: the focus is on the identification of the complex of intellectual property objects in the works of applied arts and the conventional conditions of their market realization in the contemporary business environment, not in a digital environment.

The limitations **in terms of territorial scope**: the specific nature of the research area is limited to the analysis of applied arts in the Bulgarian market environment. The foreign examples are considered in the course of the dissertation only for analytical purposes and with a view to their possible application with a clear consideration of the specificities of the object - works of applied arts.

Outside the scope of the study remain economic aspects related to the creation, the specificity of realization and intellectual property of works of applied arts in a digital environment.

Aprobation

Many of the results of the research have been published in scientific journals, presented at national and international scientific forums and published in proceedings.

Main information sources

The study was conducted with the following **information provision**:

- study and analysis of **literature sources** on works of applied arts in order to become familiar with and analyze concepts, classifications, actual features and characteristics; specialized literature and scientific publications in the field of intellectual property and its management; **legal literature** - national, regional and international normative documents.

- **empirical information base** - own out-of-cabinet surveys and analyses, as well as analysis of expert opinions and business practices, consultative meetings, interviews with representatives of various organizations in the field of applied arts - in the business sector, in the non-profit sector, with individual artists, etc.

II. STRUCTURE AND CONTENT OF THE DISSERTATION

The structure and content of the dissertation include: introduction, three chapters, conclusion, contributions of the dissertation research, publications on the topic of the dissertation, list of information sources, index of tables and figures used in the dissertation, abbreviations used in the dissertation, appendices.

The dissertation is prepared in accordance with the requirements for conducting a scientific study and is structured as follows:

INTRODUCTION

Chapter One

THEORETICAL FOUNDATIONS OF APPLIED ARTS AS A CREATIVE ACTIVITY AND WORKS OF APPLIED ARTS AS AN INTELLECTUAL PRODUCT

I. Applied Arts as a Creative Activity

1. Conceptual apparatus
2. Applied arts as a creative activity

II. Works of applied arts as intellectual product

1. Works of applied arts - nature and basics
2. Works of applied arts as creative and intellectual product
3. History of works of applied arts
4. Types of works of applied arts - author's classification

Chapter Two

PROTECTION OF WORKS OF APPLIED ART AS INTELLECTUAL PROPERTY

I. The „Intellectual Property“ System

1. Basics of the „Intellectual Property“ System
  - 1.1. Artistic property
  - 1.2. Industrial property
- II. Works of Applied Arts as Objects of the Intellectual Property System
  1. Basic provisions
  2. Works of applied arts as objects of copyright. Nature, content and right holders in copyright protection
    - 2.1. Object of the right
    - 2.2. Right holder
    - 2.3. Exclusive right in works of applied art
    - 2.4. Duration of copyright
  3. Works of applied arts as objects of protection in industrial property. Nature, content and right holders
    - 3.1. Works of applied art as industrial design
    - 3.2. Works of applied art as invention and utility model
    - 3.3. Other objects of intellectual property in works of applied art
      - 3.3.1. Marks and geographical indications in works of applied art 3
      - 3.3.2. Know-how in works of applied art

Chapter Three

MARKETING OF WORKS OF APPLIED ARTS

- I. Works of applied arts as a business object
  1. Stages and participants in the creation and marketing of works of applied arts
  2. Works of applied arts as business proposals. Forms of realisation
  3. Analysis of the existing practices for the market realization of works of applied arts in Bulgaria. The need to form a model for the management of works of applied arts
- II. Concept for a new model for the management of works of applied arts
  1. Principles and characteristics of the applied arts management model

2. Aims and objectives of the applied arts management model
3. Methodology for the formation of the applied arts management model
  - 3.1. Analytical phase
    - 3.1.1. Complex market-product analysis
    - 3.1.2. Complex intellectual property analysis
    - 3.1.3. Outside of cabinet survey
  - 3.2. Synthetic phase
    - 3.2.1. Formation of an empirical management model to classify the types of works of applied arts
    - 3.2.2. Formation of an empirical management model for best practices in the field of applied art works
    - 3.2.3. Formation of a management model for the protection of works of applied arts as intellectual property

CONCLUSION

CONTRIBUTIONS OF THE DISSERTATION RESEARCH

PUBLICATIONS ON THE DISSERTATION TOPIC

INFORMATION SOURCES

INDEX OF TABLES AND FIGURES USED IN THE DISSERTATION

ABBREVIATIONS USED IN THE DISSERTATION

APPENDICES

III. BRIEF OUTLINE OF THE DISSERTATION CONTENT

INTRODUCTION

In the introduction, the relevance and importance of the dissertation topic are outlined and justified. The object, the subject, the aim of the research and the specific tasks through which it is realized are defined. The methodological framework, such as research approaches and methods, is outlined. A research thesis is formulated and working hypotheses are tested, through which the thesis is proved. The limitations of the study and approbation are presented.

CHAPTER ONE

THEORETICAL FOUNDATIONS OF APPLIED ARTS AS A CREATIVE ACTIVITY AND APPLIED ARTS WORKS AS AN INTELLECTUAL PRODUCT

This chapter seeks to provide the foundations of the creative and intellectual aspects of applied arts. A key aspect of the study is the concept of creativity in the applied arts, which is fundamental to the process of designing and creating applied arts works that are complex in nature, characterized by practicality and functionality, while embodying their artistic expression for aesthetic appearance. The researcher also delves deeper into the concept of works of applied arts as an intellectual product.

In section p.1, I, the author carries out an analytical review of the available definitions on the problem under consideration and presents the author's definition of works of applied arts: **works of applied arts are artistically made handmade and industrial products with a well-defined and attractive appearance that satisfy both aesthetic and practical needs of people in everyday life and in business. By their design, they aestheticize the human habitation in domestic, technical, architectural and business environments.**

Presenting a theoretical basis for understanding **the applied arts as a creative activity and the works of applied arts as an intellectual product in sections p.I and p.II** suggests a focus on analyzing the dualistic nature of applied arts works, which are both creative products and intellectual products. Creativity is fundamental to the process of designing and creating works of applied art that are not only aesthetically sound but also serve practical purposes. Works of applied

art are creative when they are the result of creative thinking and action and are considered creative outcomes when there is an artistic expression of design execution that is not only focused on aesthetic value but also serves practical or functional purposes. It is the input of intellectual effort that adds economic potential to the creative product. This chapter seeks to provide the basics of the creative and intellectual aspects of the applied arts. **Section p.II** discusses the concept of works of applied art as intellectual products. A work of applied art is considered an intellectual product when it is not only the result of physical creative activity, but also demonstrates significant intellectual effort, deep thought, spirituality, professional experience, personal culture, creativity, originality and innovation in its creation. In this respect, works of applied arts are intellectual products because they are the result of man's intellectual creative labour.

In section **p.1, II** the author of the dissertation presents eleven main characteristics, specifics and peculiarities of works of applied arts:

1. They are works of art;
2. They are an expression of the author's personality;
3. They have a complex character - they have both a utilitarian function and aesthetic appeal;
4. They have a special character;
5. They have an integral character;
6. They possess utility;
7. Their focus is on design and craftsmanship;
8. They have a presence of collaborative workmanship;
9. They have a cultural and social context;
10. They are accessible;
11. They have complex economic utility.

Section p.1, II discusses the relationship between works of applied arts and works of fine arts and between works of applied arts and crafts, presenting the main distinguishing marks between them. Numerous examples are presented of works that integrate the fine and applied arts, drawing inspiration from each other. Understanding these interdisciplinary relationships is critical to appreciating and understanding the complexity, distinctiveness, and significance of works of applied art as creative and intellectual products whose works embody artistic expression, have a spiritual-aesthetic role, functionality, and design principles.

It is important to note that the distinction between works of applied arts and crafts can sometimes be subjective and context-dependent; there can also be overlap between the two terms, with some objects crossing the boundary between art and craft. Nevertheless, it is necessary to draw clear boundaries between the two, with the distinction most accurately and clearly consisting of an emphasis on artistic intent, aesthetic qualities, and level of artistic expression.

In section p.3, II the history of the works of applied arts is presented, and the different periods of development are discussed. The historical retrospective presented provides information on the time and place of the first manifestations of this type of art, their types and form of realization, the ancient methods of manufacture and changes in workmanship over the centuries, and the wide variety of cultures and religions that contributed to the formation of the types of applied arts and their works. It also provides information about the people and communities that popularized the applied arts, the quality of the earliest artworks and their character, the timing of a particular production technology, and the materials and decorations used.

Applied art continues to evolve in response to societal, technological and artistic developments, reflecting the changing trends and values of each era.

The author of this dissertation develops and presents **in point 4, II two authorial classifications: 1) Classification of Types of Applied Arts and 2) Classification of Types of Works of Applied Arts.** These have been developed following detailed analysis and research covering a wider range of disciplines, sub-disciplines and interrelationships. Historical, cultural and practical considerations have been taken into account, as well as emerging areas of applied arts influenced by technological advances and evolving societal needs.

Up to the time of the research, there are no results of specific research on the classification nature of applied arts and applied arts works. Thus, the features of intellectual property management are also distinguished.

It should be noted that the author does not claim to be exhaustive of classifications and in view of the dynamically developing field of applied arts and technological progress, it is normal that new types of applied arts will appear in the future.

The classifications presented serve to further research and research tasks by exploiting the relationship between works of applied arts and the objects through which they can obtain protection as intellectual property.

CHAPTER TWO

PROTECTION OF WORKS OF APPLIED ART AS INTELLECTUAL PROPERTY

In Chapter Two, the analysis is devoted to the essential and significant aspect of the protection of works of applied art as intellectual property. **The aim** of the research is to go into depth, identify the full complex of intellectual property objects in works of applied arts and present the forms of protection through industrial property objects, which is one of the leading tasks of the dissertation and is the actual as the issue in this research.

So far, there are no results of specific research on the forms of protection of works of applied arts through the objects of industrial property, which is a stable and difficult to circumvent protection. The works of applied arts have so far been considered only as artistic property regulated as subject matter of copyright.

The author of this dissertation identifies the following objects of industrial property in works of applied arts:

- **Works of applied arts as industrial design;**
- **Works of applied arts as invention and utility model;**
- **Marks and geographical indications in works of applied art;**
- **Know-how in works of applied art.**

Section p.I first presents the basics of the intellectual property system. Intellectual property is divided into three subsystems with the objects included in them: objects of industrial property, objects of artistic property and new objects¹¹. The author presents in detail the two major parts that intellectual property objects are applicable for protection in works of applied arts: industrial property objects, which include: industrial designs, inventions and utility models, trademarks and geographical indications, and artistic property, which includes literary and artistic works such as works of fine art, including works of applied art, design and folk arts and crafts, which are protected as objects of copyright.¹²

In view of the multifaceted and specific nature of works of applied arts, on the one hand, as well as the identified diversity of intellectual property objects in them and their characteristic

---

¹¹ Borisov, B., M. Markova. (2002). New objects of intellectual property, EC – UNWE.

¹² All laws used in this chapter are accessible:

<https://www.wipo.int/wipolex/en/members/profile/BG?collection=laws>

features, on the other hand, **works of applied arts are considered in the dissertation once as protection in the subsystem of artistic property with an equivalent copyright and, secondly, the author identifies the possibility of protecting these works through industrial property objects, which has not been considered by other.**

Section p.2, II examines works of applied art as objects of copyright, which are classic objects of artistic property because of their combination of aesthetic and functional qualities. Works of applied art are objects of copyright if they cumulatively satisfy two requirements - creativity in their creation and their objectification. Their legal regulation is in the Copyright and Related Rights Act¹³, 1993. The artistic property subsystem aims to protect cultural and artistic works, such as works of applied arts, and in parallel, legal regulations such as: Cultural Heritage Act, 2009¹⁴ are in force in the field and Cultural Protection and Development Act, 1999¹⁵. Article 2 of the Copyright and Related Rights Act claims that copyright on works of literature, art and science arises for the author with the creation of the work.

No registration, recordation, filing, performance, or any other act evidencing their existence shall be required. The protection in this case is direct. An example of a work of applied arts as an object of copyright is the woodcut "Love of the Sun" by Prof. Anton Donchev, housed in the National Palace of Culture, Sofia, Bulgaria. The creator of a creative product in intellectual property theory is called the author. There is a psychological, intellectual, conceptual, aesthetic and legal relationship between the author and the work created by him, which determines the right of ownership. Therefore, every author's work is distinguished by an authorial style. Copyright is by its nature an exclusive right and has as its content property and non-property rights. The possession of a set of economic and moral rights enables the author to benefit both morally and economically.

The author's **non-economic rights** are also called moral rights, which aim to maintain the author's relationship with his work, containing the following rights, according to Article 15, Paragraph 1 of the Copyright and Related Rights Act: to decide whether the work he has created may be communicated and to determine the time, place and manner in which this may be done; to claim credit for his authorship; to decide whether his work shall be communicated under a pseudonym or anonymously; to request that his name, pseudonym or other identifying sign be appropriately indicated whenever the work is used; to request the preservation of the integrity of the

---

¹³ Copyright and Related Rights Act, 1993

¹⁴ Cultural Heritage Act, 2009

¹⁵ Cultural Protection and Development Act, 1999

work and to oppose any modification of it, as well as any other action that could violate his legitimate interests or his personal dignity; to modify his work, provided that this does not violate rights acquired by others; to have access to the original of the work when it is in the possession of another person and when this is necessary in order to exercise a moral or proprietary right provided for in this law; to stop the use of the work due to changes in his convictions, with the exception of realised works of architecture, compensating for the damages suffered the persons who legally acquired the right to use the work.

The author's economic rights are the sum of all possible forms of use of that work and are limited to the fact that the author has the exclusive right to use the work he has created and to authorise its use by others. “Use”, according to Art. 18, para. 2 of the Copyright and Related Rights Act, are considered actions such as: the reproduction of the work; the distribution to an unlimited number of persons of the original or copies of the work; the public display of a work of fine art and of a work created in a photographic or similar manner; the realisation of an architectural project by the construction or manufacture of the object for which it is intended; the import and export to third countries of copies of the work in commercial quantity. According to Art. 27, para. 1 of the Copyright and Related Rights Act copyright is protected while the author is alive and 70 years after his death.

Works of applied art as creations of man meet criteria from both the artistic and industrial fields. In order to make the protection of works of applied art more secure and difficult to circumvent, alongside copyright, the system of cumulative protection also allows for the application of protection through industrial property objects. The author stresses that the different ways of protection through industrial property objects - invention, utility model, industrial design and as subject matter of copyright - are not mutually exclusive, but complement each other, and can be used simultaneously to provide greater stability. Ultimately, the aim of this chapter is to provide a comprehensive understanding of the legal framework and options governing the protection of works of applied art as intellectual property.

In section p.3, II. the possibilities for the protection of works of applied arts through industrial property objects are presented in turn, such as:

- protection as a design when the works of applied arts have a new and distinctive design and the focus is on the visual appearance of the given creation, including its shape, lines, drawing, ornaments, colour combination or combination of these elements;

- protection as an invention/utility model where the applied artwork includes innovative functional features or technical advances. These two forms of industrial property protection focus on the utilitarian aspects of the creation and not so much on its aesthetic qualities.

- the presence of marks in the realization of works of applied art, as used to distinguish the goods or services of a particular business or product.

- the presence of a geographical indication in the marketing of works of applied art, which may include traditional mastery and natural resources associated with a particular geographical region.

• Works of applied art as industrial design

Industrial design is a special object of protection within the scope of industrial property due to its particular nature aimed at satisfying aesthetic objectives. As industrial design usually expresses the personal taste and style of its author, this subject matter of industrial property is closely related to works of applied art. Although the overall appearance of a product is determined by both function and aesthetics, only features of appearance which are not entirely determined by technical features can be protected as designs.

According to the Law on Industrial Designs, 1999¹⁶, Article 3, Paragraph 1: "For the purposes of this Act, an industrial design, hereinafter referred to as a "design", is the visible appearance of a product or part thereof, determined by the features of its shape, lines, drawing, ornamentation, colour combination or combination thereof. " A product within the meaning of the Act is any article obtained by industrial or craft means, including parts intended to be assembled into a composite article, set or composition of articles, packaging, graphic symbols and printed typefaces, but excluding computer programs. (Art. 3, para. 2 of the Law on Industrial Designs).

There are two conditions for the grant of design protection: novelty and originality.

The subject of the design right is the applicant. The figure of the person who created the design - the designer - also appears.

The right to a registered design includes the right of the holder to use the design, to dispose of it and to prohibit third parties from copying or using in the course of trade a design included in the scope of protection without his consent.

---

¹⁶ Law on Industrial Designs, 1999

The term of validity of a design registration shall be 10 years from the date of filing of the application. The registration may be renewed for three consecutive periods of 5 years each, i.e. the maximum term of registration of a design is 25 years (Art.15, para.1 and para.2 of the Law on Industrial Designs). The protective document to be issued to its applicant-holder certifying its monopoly right over this object is a registration certificate.

- Example of a design solution in the field of applied arts in Class 11-01¹⁷ :

Bracelet (jewellery) as seen from the photographs extracted from the electronic portal of the Patent Office of the Republic of Bulgaria.

Authors and holders of the design: Dilyana Radostinova Golemanova and Stanislav Ivanov Khandjiev.

Figure 22: Bracelet (jewel)

Source: Portal for electronic services of the Patent Office of the Republic of Bulgaria

- **Works of applied art as invention and utility model**

The industrial property system provides for the protection of innovative solutions in the field of works of applied arts with a high degree of novelty in terms of technology or end product as an invention or utility model, in cases where a product or process/method is improved, in the creation of the creative works themselves. In works of applied art, most inventions are directed to

---

¹⁷ Information about the protected: industrial design, invention, utility model, trademark, geographical indication are taken from the official website of the Bulgarian Patent Office: <https://www.bpo.bg/> ; <https://portal.bpo.bg/>

improvements in the quality of the materials used or in functional improvements in hand tools or production techniques. Legal regulation in this context is in the Law on Patents and Utility Models Registration, 1993¹⁸.

According to Art. 6, para. 1 and para. 2 of the Law on Patents and Utility Models Registration, patentable are inventions in all fields of technology which are new, have an inventive step and are industrially applicable.

The person who has created an invention or utility model shall be considered the inventor. Where the invention or utility model has been created by several persons, they are co-inventors.

The legal protection of a patentable invention is conferred by a patent, which is granted by the Patent Office and certifies the exclusive right of the holder to the invention.

According to Art.19, para. 1 of the Law on Patents and Utility Models Registration, "the exclusive right to the invention includes the right to use the invention, the prohibition of third parties from using it without the consent of the patentee and the right to dispose of the patent".

The term of the patent is 20 years from the filing date of the application.

Often, the invention does not meet the requirements for patentability, but may instead be protected as a utility model (a so-called "small invention" in practice and specialized literature, which reveals its relatedness to inventions). The protection of works of applied art as utility models is most often in the case of new solutions and improvements in terms of novelties in their external layout, form, structure. The essence of the legal protection obtained from registration is essentially analogous to patent protection. The criteria for registration of utility models are analogous to the criteria for patentability of inventions. The difference is in the 'methods' and 'chemical compounds' for which a patent for invention can be obtained, but not a utility model registration certificate. As with patented inventions, registered utility models provide exclusive rights for their holders, such as the use of the invention for manufacture and the grant of licences in the countries in which the utility model is registered. Application for a patent for an invention and utility model is made to the Patent Office of the Republic of Bulgaria and the right to apply belongs to the inventor or his successor in title. The protection of an invention is identical to the protection as a utility model, except that the invention is certified by a document called a patent and the utility model by a registration certificate. The term of validity of the utility model registration is 4 years from the date

---

¹⁸ Law on Patents and Utility Models Registration, 1993.

of filing of the application, renewable for two consecutive periods of 3 years each. The total term of protection may not exceed 10 years from the date of filing of the application.

- An example of an invention as a solution in the field of works of applied art in the field of jewellery in Section A44 - "Haberdashery, Jewellery" and Section B21 - "Mechanical working of metal without proper removal of material"; Stamping of metal from the International Patent Classification is: METHOD FOR MAKING CUTOUT JEWELLERY, 2007.

Holder: Todor Kuzov Kuzmov.

- An example of a registered utility model in the field of applied arts in Section B44 - "Decorative Arts" of the International Patent Classification is: APPROACH FOR CLOSING A GLASS IN A WINDOW, 2017.

Holders: Zdravka Petrova Brikova-Nikolova and Martin Krasimirov Zlatkov.

In relation to the examples drawn in the research on the protection of works of applied arts through industrial property objects (inventions, utility models, industrial design), the author of the dissertation formulates a conclusion that the examples drawn are isolated and fragmentary, not justified and argued in a management strategy. The researcher considers that these examples are not the result of in-depth research and the need for protection through industrial property objects is not realised.

- **Marks and geographical indications in works of applied art**

According to the Law on Trademarks and Geographical Indications¹⁹, 1999, Art.9, para.1 and para.2: "A mark is a sign which is capable of distinguishing the goods or services of one person from those of others and may be represented in the State Register of Marks in such a manner as to enable the object of the protection conferred by the registration to be clearly and precisely determined. Such signs may be, for example: words, including the names of persons, letters, figures, numbers, drawings, shapes, the form of the goods or of their packaging, colours, sounds or any combination of such signs. A mark is a trademark, a collective mark and a certification mark."²⁰

---

¹⁹ Law on Trademarks and Geographical Indications, 1999

Acquisition of the right to a trademark shall take place through registration as of the date of filing the application with the Patent Office of the Republic of Bulgaria. In order for the registration to be successful, the trademark must not fall within the absolute and relative grounds for refusal of registration.

"The right to a trademark is an exclusive right which includes the right of its owner to use it, to dispose of it and to prohibit third parties without his consent from using in the course of trade any sign for goods and/or services which is:

1. identical to the trade mark and used for goods or services identical to those for which the trade mark is registered;

2. identical or similar to the trade mark and is used for goods or services identical or similar to those for which the trade mark is registered, if there is a likelihood of confusion on the part of consumers which includes the possibility of associating the sign with the trade mark;

3. identical or similar to the trade mark, whether or not it is used for goods or services which are identical or similar to those for which the trade mark is registered, if the trade mark enjoys a reputation in the territory of the Republic of Bulgaria and the use without justification of the trade mark would unfairly take advantage of the distinctive character or the reputation of the trade mark or would cause damage to them."²¹

Where no opposition has been filed or is rejected in whole or in part as unfounded, a decision shall be taken to register the mark. The trade mark shall be entered in the State Register of Trade Marks and published in the Official Gazette of the Patent Office, and a certificate of registration shall be issued to the applicant.

The term of the registration shall be 10 years from the date of filing of the application. The registration may be renewed indefinitely for further periods of 10 years.

For example, IGGI GROUP Ltd., a company with the business activity: jewellery, watches, clothing and footwear, has registered its combination mark E'lements from 13.10.2022 with the registration number 00165757 for Class 14 and Class 35 of the Nice Classification. HELENA BRAND Ltd, whose business is clothing and accessories, has registered a combination mark with the name "HHHH HELENA" since 25.07.2023 with registration number 00169309 for Class 24, Class 25 and Class 42 of the Nice Classification. Another example is the company TWINS DESIGN Ltd, which specialises in the individual design and production of high quality

---

²¹ Law on Trademarks and Geographical Indications, 1999, art.13, para.1.

furniture and interiors. The company has registered a combined trademark under the name "TWINS DESIGN" since 05.06.2017 with the registration number 00097678 for Class 20 and Class 42 of the Nice Classification.

- Geographical indications, as an industrial property object available for the protection of works of applied art, is a sign used to mark works of specific geographical origin which possess qualities, reputation and characteristic due to the geographical place of origin. These works are often the result of traditional processes, skills and knowledge that have been handed down from generation to generation in a given region. Works of applied art that have been created using natural resources with qualities that are attributable to their geographical origin may be registered as geographical indications.

According to Art.85, para.1 of the Law on Trademarks and Geographical Indications, the geographical indication may be a appellation of origin and protected geographical indication. Article 85, Paragraph 2, defines an appellation of origin, which is the name of a country, region or particular locality within that country, used to designate a good which originates there and whose quality or properties are due primarily or exclusively to the geographical environment, including natural and human factors. A protected geographical indication is the name of a country, region or specified locality in that country used to designate a good which originates there and possesses a quality, renown or other characteristic attributable to that geographical origin, (according to Art.85, para.3 of the Law on Trademarks and Geographical Indications), including traditional names which meet the definitions of appellation of origin and protected geographical indication (Art.85, para.4 of the Law on Trademarks and Geographical Indications).

The legal protection of a geographical indication is granted through its registration with the Patent Office.

Registered geographical indications may not become generic names while enjoying the protection of this Law (Art.88, para.3 of the Law on Trademarks and Geographical Indications).

The right to apply, according to Art.89 of the Law on Trademarks and Geographical Indications – has any person who carries out its production activity in the designated geographical location and the goods it produces meet the established qualities or characteristics.

The right of use (according to art.90 of the Law on Trademarks and Geographical Indications) of a registered geographical indication may only be used by a person who is registered

as its user. The registered user may use the geographical indication only for the goods for which it is registered.

According to Art.91 of the Law on Trademarks and Geographical Indications, the legal protection of a registered geographical indication shall be terminated where: the link between the qualities or characteristics of the product and the geographical environment ceases to exist; the legal entity, the sole user without succession, is dissolved; the sole registered user of a geographical indication renounces its right of use.

Obvious examples of geographical indications in Bulgaria are: the Troyan ceramics, which was registered as geographical indication in 1977 until today for Class 21 - Ceramic ware of the Nice Classification.

- **Know-how in works of applied arts**

Know-how is the result of intellectual activity and is not protected by a specific law in intellectual property and there is no specific document certifying know-how. This object is protected by the so-called de factual monopoly, the characteristics of which are: a regime of confidentiality and the absence of legal protection by patent or other document. Factual monopoly is implemented by “confidentiality”. Legal and organisational means are used for the purpose of 'confidentiality'. In practice, it is realised by means of the legal instrument: Confidentiality Agreement.

The Law on the Protection of Trade Secrets²², 2019 introduces a prohibition on the disclosure of manufacturing or trade secrets. Preservation as a company secret provides protection through the mechanism of confidentiality within the company. In case of breach of secrecy and proof of unfair trade practices, as well as in case of false and misleading information concerning the origin, Protection of Competition Act, 2008²³, shall apply.

Examples of know-how are the making and firing of pottery in a kiln, blown glass, wool felting, etc.

The author emphasises that the forms of protection of works of applied arts discussed so far are not mutually exclusive, but on the contrary: when they are accumulated, a synergistic effect is realised for the rights holder.

---

²² Law on the Protection of Trade Secrets, 2019.

²³ Protection of Competition Act, 2008.

CHAPTER THREE

BUSINESS REALIZATION OF WORKS OF APPLIED ARTS

In Chapter Three, the author identifies existing practices and proposes an authoring model for the management of intellectual property in applied arts works for all individual artists and business representatives in the applied arts. The model provides a comprehensive framework for managing the entire lifecycle of applied arts works, from creation to commercialisation. Emphasizing the importance of protecting intellectual property and integrating it into creative and market processes through strategic business models, the author lays the foundation for sustainable growth, economic success, and a stimulus for innovation in the applied arts.

The lack of a written management model justifies the author's development of a model for managing the commercialization of applied arts works as intellectual property, which is one of the main goals and objectives of this research. In addition to the fact that there is individual consumption in the field of applied arts, there is also business consumption, which justifies the existence of this business management model because of the wide economic and market realization as well as business use of applied arts works. It is the proposal and justification of such a written management model as the main objective that distinguishes the author from other researchers and shows his intention to contribute to scientific understanding in this field. It is important to emphasize that while the lack of a written management model provides an opportunity for research, it does not necessarily preclude the existence of practical strategies or successful business implementations in this area. Empirical observations, case studies and examples in the field can provide valuable information and serve as a basis for the development of the governance model. Also, the author makes the point that the management model is not a means to solve all the problems that arise regarding the marketability of applied arts works, but it is a vital concept that determines the success and sustainability of revenues as well as the value to their consumers.

In section p.1, I. the main stages and participants in the processes of creation and realization of works of applied arts are identified. The creation and realization of works of applied arts involves the cooperation and participation of various natural and legal persons. Participants in this process include: 1) The Applied Artist/Designer; 2) Craftspeople; 3) Producers/Production Teams; 4) Clients/Collaborators; 5) Curators/Critics; 6) Consumers; 7) Suppliers/Material Producers.

Each participant brings his or her unique skills and experience, contributing to the successful creation and implementation of the final product

The author distinguishes 11 (eleven) main stages of creation and realization of the works of applied arts together with their participants.

The actors involved in the creation and realisation of applied arts works are: the artist as a leading figure in the creation of the arts; the studios and creative centres; the custodians of the creative market such as gallerists, agents and managers; collective rights management organisations; small and medium-sized enterprises as well as multinational and local developed companies that create and develop industrial production.

The stages in the creation of works do not always follow a precise order.

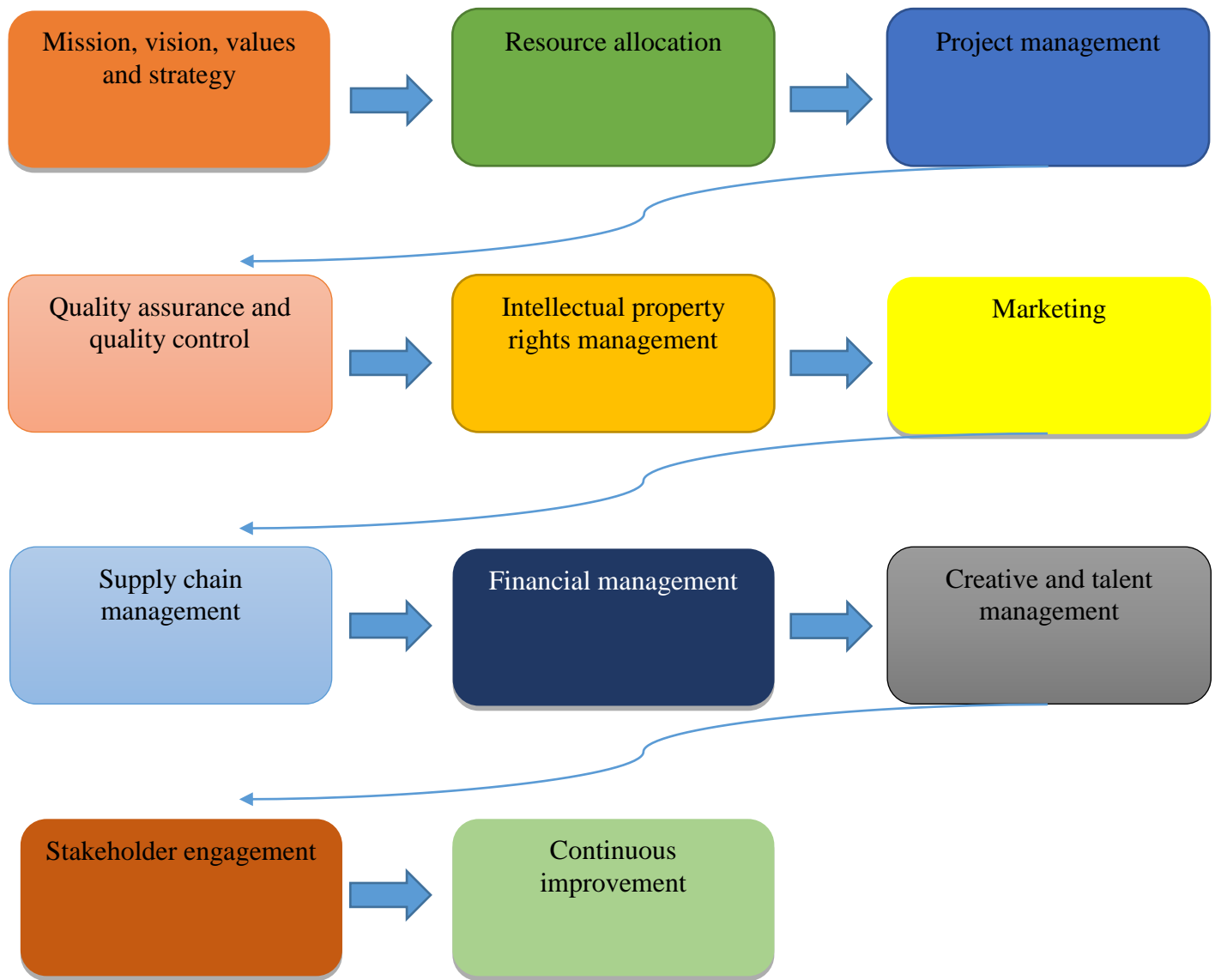
1) Inspiration; 2) Idea generation; 3) Design; 4) Material selection; 5) Production; 6) Assembly; 7) Finishing; 8) Quality control; 9) Presentation; 10) Marketing; 11) Sale or acquisition.

It is important for applied artists or designers to consider their target market, pricing strategy, marketing efforts and distribution channels when determining the forms of marketing for their applied artworks. A combination of these outlets can be used to increase sales and business opportunities.

In vol. 3, I. In view of the analytical review of the available definitions on the problem at hand, the author gives a **working definition of "marketisation of works of applied arts"**. It involves the efficient use of resources and various activities such as: production, marketing, distribution and sales, all aimed at effectively reaching the target market. This leads to tangible, measurable and impactful results for the applied artworks as market offerings, which contributes to the growth, profitability and overall success of the business and sales revenue generation. The process may include determining demand for specific types of applied arts, establishing pricing strategies, identifying appropriate distribution channels, and promoting the works through various marketing and advertising methods. The marketing of applied arts works ultimately aims to connect artists and their works with consumers, ensuring commercial success and revenue generation, achievement of objectives, wider recognition and fulfilment of customer needs and expectations.

In section p.1, II, the author presents an author-developed model for the management of works of applied arts. This model provides a structured framework that outlines the strategies, processes and activities involved in effectively managing and realising the business potential of these creations. The Applied Artworks Management Model provides a structured and holistic approach that guides businesses towards the effective management and realisation of the economic potential of these creations. It helps to optimise business strategies, maximise market opportunities and create sustainable

growth and success in the dynamic and evolving field of applied arts. Creating a model for managing works of applied art involves several key components that must be considered. By incorporating these components into the management model, the creation, production, management and protection of intellectual property rights, marketing and quality control of applied arts works can be effectively overseen. In the implementation of the proposed management model based on the intellectual property rights complex, the company management should take into account the risk factors, market environment factors and company resources to be able to provide a feasible management model and achieve good economic results through it.

Figure 26: Model for the management of works of applied art

Source: Compiled by author

These goals and objectives provide guidance for the governance model, directing the efforts of creators to create, produce, market and protect the intellectual property objects in their work: 1) Promote artistic excellence; 2) Control quality; 3) Protect intellectual property rights; 4) Meet consumer needs; 5) Sell and generate revenue; 6) Preserve cultural heritage; 7) Fostering collaboration of artists in the relevant field of applied arts; 8) Market research and trend analysis; 9) Support for sustainable practices; 10) Continuous improvement and innovation; 11) Awareness raising and evaluation.

For the purpose of the applied arts management model, two modules have been developed that demonstrate that effective management of intellectual property in applied arts works leads to better economic outcomes:

- **Module 1: Creating works of applied art and their protection through intellectual property;**

- **Module 2: Marketisation of works of applied art.**

By incorporating these modules into the management model, creators and businesses can effectively manage the entire lifecycle of applied arts works, from creation to market realisation, while ensuring IP protection in line with legislation, market competitiveness and financial sustainability.

For the purpose of the study, a complex market-product analysis and a complex intellectual property analysis as well as a SWOT analysis of the applied arts in Bulgaria were carried out to determine the strengths and weaknesses and to identify opportunities and risks. As part of the analysis of the works of applied arts as an object of intellectual property, an out-of-cabinet survey in the form of an online questionnaire survey of 1,000 (one thousand) respondents was also conducted using a questionnaire created in Google Forms.

This empirical study provides valuable insights into the basis for copyright classification of types of applied arts and types of works of applied arts. By analyzing existing systems and conducting research, key factors and criteria used for classification are identified. This study contributes to the development of a more comprehensive and robust classification framework in the field of applied arts, facilitating understanding and further research work.

The author presents five stages to form an **empirical management model for classifying types of applied artworks**:

- Stage 1: Understanding classification in applied arts
- Stage 2: Literature review

- Stage 3: Methodology
- Stage 4: Findings and Discussion
- Stage 5: Implications and applications

In the dissertation, the author also presents six steps for forming an **empirical model for best practice management in the field of applied arts**. By adopting and applying the empirical model for best practices in applied arts, applied artists and practitioners can improve their artistic outcomes, streamline their processes, and achieve greater success in their careers. It is important to continually adapt and evolve these practices to meet the dynamics of the applied arts field:

- Step 1: Understanding the applied arts field
- Step 2: Research and Collaboration
- Step 3: Develop a design concept
- Step 4: Production and execution
- Step 5: Marketing
- Step 6: Business and Financial Management

The author in the last subsection of **section p.3, II**, presents the steps in the formation of a **management model for the protection of works of applied arts as intellectual property**. The model for managing works of applied arts through intellectual property rights includes: a systematic approach to identifying the full range of intellectual property objects in works of applied arts, their protection and management. By adopting a management model that incorporates the components described below, artists and businesses can proactively protect their IP objects, minimize the risk of infringement, and maximize the value and potential of their innovation and creativity.

The key components of the model are:

1. Intellectual property audit;
2. Strategies for identifying and managing intellectual property objects;
  - Step 1: Knowledge of the types of intellectual property objects
  - Step 2: Identify industrial property objects
  - Step 3: Study.
  - Step 4: Application for registration
  - Step 5: Management.
  - Step 6: Monitoring and updates
  - Step 7: International markets

CONCLUSION

The significance of the topic of the present study stems from the fact that works of applied art have been an integral part of people's daily lives and professional surroundings for centuries. If ancient crafts had not developed, the objects that surround people today would not exist in this form. The works of applied arts with their uniqueness, which satisfy first of all the spiritual needs of man, are examined, but transformed into material products of applied arts, they also successfully satisfy the practical needs of people. In connection with the creative activity of the authors of works of applied arts, which often involves considerable technological effort, innovative thinking and high, often risky, financial investment in the process of the material embodiment of these works, a number of intellectual property objects arise. Legal and de facto protection of these objects would justify the financial costs and encourage the creative activity of authors. The protection of works of applied art as an object of artistic property arises automatically with their creation, because of the creative work and effort of the author. The proper functioning and development of creative activities related to copyright protection are a prerequisite for the growth of the creative economy as a whole. At the same time, positive results are directly linked to compliance with the basic principles of intellectual property in the economic realisation of works of applied art. The increased industrial production of works of applied arts and their marketisation in various physical and digital spaces threaten works from plagiarism and imitation. Therefore, it is of paramount necessity that industrial property objects such as (design, invention, utility model, trademark, etc.) in the marketing of works of applied arts are protected under the legal framework in the country, and in the case of economic interest outside the country, where the intellectual property system ensures economically balanced interests of artists, business and society at large. The industrial property subsystem provides more credible protection for works of applied arts by protecting them from circumvention of the law and better economic outcomes, as well as monopoly status and maintaining market leadership through the registration form of industrial property objects. In order to achieve economic growth, industrial property objects must be identified and managed as economic resources of the firm, because they play an essential role in the success of any firm, and also bring additional economic benefits through royalties from contracts and business agreements. The economic meaning of the protection of works of applied art lies in the legally regulated possibility to realise economic benefit from all forms of use of the created product. And these, as has been pointed out, are varied and specific, but they all bring economic benefit to the creators of these works or to their heirs.

This study proves the thesis that **works of applied arts, as a complex of intellectual property objects, represent creative products with significant economic potential that can be effectively managed.** The research tasks undertaken, together with the results obtained through the methodology applied, confirm the hypotheses supporting the original thesis. **Through a preliminary study conducted on protected intellectual property objects in works of applied art, the research provides a comprehensive understanding of the legal options and requirements for intellectual property protection.** This knowledge is critical for businesses to protect their rights and avoid potential conflicts or infringement. Furthermore, the dissertation highlights the need for a well-defined intellectual property management model in the applied arts. The proposed model encompasses modules for the creation of applied arts works and their marketing. It highlights the importance of conducting research on the possibility of registering intellectual property rights, such as inventions, utility models or industrial designs, to secure exclusive rights and strengthen market positioning. The implementation of the research tasks and the results obtained have strengthened the hypothesis that effective management of intellectual property in works of applied arts can lead to better economic outcomes. By following the proposed management model, artists and business entities can benefit from their intellectual property rights, protect their market position and maximize their economic potential.

Future directions and areas for further research on the topic:

1. The relationship between applied arts and digital arts - is an interesting direction for further research that could include:

- Exploring the ways in which applied arts and digital arts can integrate their traditional and digital techniques to create new and innovative artworks in combination. This could include the use of digital tools and technologies to enhance traditional art forms.
- Research can delve deeper into the ways in which technologies such as Virtual Reality (VR), Augmented Reality (AR) or Artificial Intelligence (AI) can influence the creative process and the creation of applied and digital arts. It can involve studying how artists adapt their methods and techniques to new technological advances.
- Additional research could explore how the accessibility of applied arts in the digital environment affects the art world, its audiences, and the intellectual property of their creators.
- Future avenues of research may include examining the potential for collaboration between artists from different fields and disciplines. How the application of digital techniques to applied arts fosters interdisciplinary collaboration leading to new forms of artistic expression and innovation could be explored.

- Explore audience engagement and participation in new ways with applied artworks in the digital space. Understanding how audiences impact and respond to these art forms can provide insight into their impact and effectiveness.

- Future research can consider the ethical and legal implications of integrating applied arts into the digital environment, which includes re-examining and identifying new intellectual property objects in digital works, privacy, and the ethical use of emerging technologies. Exploring these ethical and legal norms can contribute to the development of guidelines and a new model for intellectual property management in applied arts in the digital environment.

- Explore the potential of applied arts in the digital environment to contribute to the creative economy, including the governance models, funding opportunities and market viability of artists working in these fields. Addressing these economic aspects can support the sustainability of artists and the growth of creative industries.

2. In conjunction with the classifications developed by the authors, to undertake a detailed study of the role, importance and place of the "applied arts" sector in order to further enhance attention to these arts, by finding and incorporating empirical data that clearly demonstrate what is produced and what revenues are generated by the sector.

In conclusion, the results of this research suggest that the model developed for intellectual property management in the applied arts has the potential to be multiplied by being replicated and applied in different contexts throughout the life cycle of applied arts works, from creation to marketisation, for better economic outcomes and competitiveness. The generalized significance of the proposed model with the two modules for the creation of works of applied arts and their protection through intellectual property and their market realization proves that the **effective management of intellectual property in works of applied arts leads to better economic results.**

Underlining the importance and necessity of understanding the legal possibilities and requirements for intellectual property protection as one of the most important tools, not only for guaranteeing the rights of authors, but also for protecting investments, stimulating innovation in the field of applied arts and increasing the competitiveness of creative industries, whose market share and economic contribution to society has been growing significantly in recent years.

Overall, the study contributes to improving the understanding of intellectual property in applied arts works and provides valuable information for businesses seeking to manage their intellectual property assets effectively. The potential to apply the developed management model to other fields highlights its success and applicability across a variety of creative industries.

CONTRIBUTIONS OF THE DISSERTATION RESEARCH

I. Scientific contributions

1. An author's definition of "works of applied art" has been developed. The main characteristics, specifics and peculiarities of works of applied arts as creative activity and as intellectual property are clarified, with reasoned reference to new forms of protection through industrial property objects such as inventions, utility models and industrial designs.
2. The author's classification of types of applied arts and types of works of applied arts is presented.
3. The author's definition of "market realization in works of applied arts" and the possibilities of the intellectual property system for their market realization are proposed, proving that effective management of intellectual property in works of applied arts can lead to better economic results.

II. Scientific and applied contributions

1. A comparative analysis of works of applied arts and works of fine arts and with works of crafts is made.
2. On the basis of identified deficits and fragmentary scientific research on intellectual property in the applied arts and a methodologically based out-of-cabinet online survey of artists in the field of applied arts, a concept and methodology for the formation of a management model for works of applied arts as intellectual property is created.
3. An author's management model of intellectual property in applied arts is proposed as a synthesis of the relationship "applied arts - intellectual property - market realization". The management model has the potential for multiplication as it can be replicated and applied in different contexts throughout the life cycle of applied arts works - from their creation to their market realisation for better economic performance and competitiveness.

PUBLICATIONS ON THE DISSERTATION TOPIC

1. Kostova, V. (2022). Architecture as applied art and architectural solutions as intellectual property. Real Estate Property and Business Journal, Sofia, vol VI (1), p.54-65 , ISSN (print): 2603-2759; ISSN (online): 2603-2767

<https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1032294>

2. Kostova, V. (2022). Works of applied arts as intellectual property. Economic Alternatives Journal, Sofia-UNWE, №3, p.60-79, ISSN (print): 1314-6556; ISSN (online): 2534-8965

<https://www.unwe.bg/alternativi/bg/journalissues/article/24337>

3. Kostova, V. (2022). Interior design as an object of intellectual property education in Microsoft Teams platform and a way for corporate identity. The Future of Education 12th Edition (FOE), 164-168, ISBN: 979-12-80225-51-1, ISSN: 2384-9509

https://conference.pixel-online.net/library_scheda.php?id_abs=5542

4. Kostova, V. (2022). Product innovations through design - an effective means for market success in times of crisis. Fourth national science forum „The business in 21-st century" on topic: „Recovery and sustainability after crisis“, p.355-360, ISBN: 978-619-232-671-5

<https://www.cceol.com/search/chapter-detail?id=1109947>